د اسلام په رڼا کي معاصر بانکي مسایل

لیکوال

ډاکټر مصطفی "نیازی"

Download from: aghalibrary.com

بسم الله الرحمن الرحیم

Download from: aghalibrary.com

د کتاب پېژندنه

||||||||||||||||||||||||||||||||

کتاب :: داسلام په رڼا کي معاصر بانکي مسایل

لیکوال ::ډاکټر مصطفی نیازی .

خپرندوی :: مخزن الکتب پېښور پاکستان

Download from: aghalibrary.com

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاۍ والصلام على خير خلقه سيدنا ونبينا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين وبعد:

پرته شك له نه چي نړۍ پدي وروستيو كي دومره پرمختگ كړي چي د بشريت په تاريخ كي ساري ندي ليدلي شوي، او كه په درسته توگه ووايو نو دوروستۍ پيړۍ په اخري څلورمه كي دڅوند په بيلابيلو ډگرونو كي دومره ترقي او پرمختگ شوي چي دبشريت په ټول تاريخ كي ندي شوي، او دغه پرمختك دڅوند اقتصاديو، كلتوري، ټولنيزو او سياسي ټولو چارو ته شامل دي، نن له دنيا څخه يو كلي جوړ شوي، كه دنړۍ په لري پرته سيمه كي كومه پيښه رامنځته شي نو په څو دقيقو كي خبر ټولي نړۍ ته رسيږي، دغه رنگي اقتصادي چاري دومره پرمخ تللي چي دټولو خلكو سوداگري يو له بل سرهږ تړلي ده، اقتصادي وده او پرمختگ هغه څه دي چي ځواكمن هيوادونو ئي دنورو داستعمار لپاره كاروي، په معاصر وخت كي دهيوادونو ترمنځ شخړي او كشمكشونه ټول په اقتصار را څرخي، او د مسلمانانو له كمزورتيا نه راپديخوا او په ټوله كي داسلامي خلافت له نړيدو څخه وروسته په نړۍ كي ددوو اقتصادي نظامونو ترمنځ سيالي رواني وي چي يو ئي لويديځ سرمايه داري نظام و، او بل ئي ختيځ سوسيالستي نظام و، چي دپخواني شوروي اتحاد له سقوط څخه راپديخوا وروستي اقتصادي نظام په نړيواله كچه خپل حيثيت تر ډيره بريده له لاسه وركړيدي، مگر ددي په څنگ بيا اسلامي اقتصاد دپام وړ برياوي لاسته راوړي، چي اوس مهال دسرمايه داري نظام او اسلامي اقتصادي نظام ترمنځ شخړه روانه ده، لويديځوال زيار باسي چي خپلي اقتصادي پاليسي په اسلامي نړۍ كي هم پلي كړي او لدي لاري وكولاي شي دهغوي شتمني لاسته راوړي، چي غوره بيلگه ئي دامريكا له لوري په اسلامي هيوادونو يرغل دي، ځكه دگڼ شمير سياست پوهانو له انده ددغو يرغلونو او بريدونو تر شاه اقتصادي موخي او اهدف دي، خو ددي ټولو پرمختگونو او شخړو سره سره څه ډول مونږ (مسلمانان) كولاي شو داسي اسلامي اقتصاد رامنځته كړو چي پخپلو پښو ودريږو او دنورو له محتاجي څخه خلاص شو، پدي ډگر كي يو هم دبانكونو مسله ده، په معاصر وخت كي دغي مسلي لويديځ ته ډير څه ورپه برخه كړي، ځكه مسلمانو شتمنو هم خپلي شتمنۍ دهغوي په بانكونو كي ايښي دي، او ترينه گټه لاسته راوړي، ديادوني وړ ده چي استعمار دمعاصر نقدي (پيسو) نظام څخه دوه برياوي لاسته راوړي، يو داچي پيسي د سرو او سپينو برعكس خپل ارزښت له لاسه وركوي او له يو كال نه بل ته ډيري تيتيږي نو دغه كړنه ددي لامل گرځي چي خلك سود ته مخه كړي او هغه ارزښت چي پيسو له لاسه وركړي په گټه ئي پوره كړي، او له بلي خوا ځواكمن هيوادونه چي كله غواړي يو هيواد تر خپلي ولكي لاندي راولي نو داقتصادي بنديزونو سره ئي مخ كړي چي دغه كړنه خپله ددي جوگه كيږي چي دهغه هيواد پيسي وغورځيږي او بيا ددي وړ نوي چي مقاومت وكړي، مگر ددي ټولو ستونزو برسيره پدي وروستيو كي يو شمير مسلمانانو داسلامي بانكونو دجوړوني هڅي اوهاندي پيل كړيدي ترڅو پدي سره له يوي خوا مسلمانان د ناوړه عمل سود څخه وژغوري، او داسي گټه دهغو پيسو په مقابل كي وركړي چي په بانكونو كي ږدي چي دسودي بانك دگټي څخه كه ښه وي خو كمزوري نوي، او له بلي خوا وكولاي شي چي دمسلمانانو شتمني چي اوس مهال

Download from: aghalibrary.com

دلویدیځ په بانکونو کي ده ځانته را جذب کړي او دغه کړنه به پخپل وار سره داسلامي هیوادونو اقتصاد ته دپام وړه پرمختیا ورپه برخه کړي، البته اوس اسلامي علماو دنده لري چي داسلامي شریعت په رڼا کي داسي لاري چاري ولټوي چي بانکونه ئي پرته دسود نه وکاروي او فایده ئي دسودي بانکونو په پرتله بهتره وي، نن سبا ګڼ شمیر مسائل دي چي نویو پلټنو او اجتهاداتو ته اړتیا لري تر څو دولس هغه ستونزي هواري کړي چي هره ورځ ورسره مخامخ کیږي.

له الله پاك څخه سوال کوم چي ددي موضوع په لیکلو کي توفیق راکړي او داسي څه تولني ته وړاندي کړم چي دهغي دبهبود او پرمختیا لامل وګرځي، او په ترڅ کي زمونږ هیواد وال وکولاي شي داسلامي شریعت مطابق داسي بانکونه پرانزي لکه په یو شمیر هیوادونو کي چي اوس پرانستل شویدي او ښي پایلي هم لرلي دي.

ډاکټر مصطفی نیازي

26 /5 /2006دجمعي مبارکي ورځ

Download from: aghalibrary.com

مضاربت او دهغي دمشروعيت دليل

مضاربت يوه عربي كلمه ده چي له (ضرب) څخه اخستله شوي، او هغه د تگ (سير) په معنی راځي دغه نوم لدي كبله ورته اخستل كيږي چي مضارب په اكثر وخت كي دخپل تجارت دگټي پخاطر سفركوي، يا پدي معنی چي په گټه كي دمضارب او دمال څښتن لپاره بيلابيله برخه تعيينيږي.

كار كوونكي ته مضارب ويل كيږي او هغه بل ته چي مال لري دمال مالك ويل كيږي، البته دا دحنفي حنابله او زيديه علماو په نظر.

خو شافعي او مالكي علماو دغه تړون ته (قراض) وايي چي دا له قرض څخه اخستل شوي، ځكه دمال څښتن دخپل مال څخه يوه برخه كاركوونكي ته وركوي او هغه پكښي تصرف كوي او بيا ورته دگټي څخه خپله برخه وركوي، داسي هم ويل كيږي چي دا له (مقارضه) څخه اخستل شوي چي هغه دمساوات په نوم ده او داځكه چي دمال څښتن او كاركوونكي په گټه كي سره مساوي وي، دمال څښتن ته (مقارض) ويل كيږي اوكار كوونكوي ته (مقارَض)

او په اصطلاح كي مضاربت ديته ويل كيږي چي دوه طرفه ترخپل منځ داسي تړون وكړي چي يو به سرمايه وركوي او هغه بل به كار پري كوي گټه به يي ترمنځ شريكه وي.

دمضاربت دمشروعيت دليل- الله تعالی فرمايي: "و آخرون يضربون في الارض يبتغون من فضل الله" او بل دا حديث دپيغمبر صلی الله عليه وسلم چي فرمايي: په دريو شيانو كي بركت دي: تر معيني نيټي پوري پلورنه، مضاربت، او دغنمو او اوربشو گډول لپاره د كور نه دپلورني لپاره "

دا راز دصحابه و عمل او كړني پدي معنی چي هغوي به تر خپلو مينځو مضاربت كاوه او يوه هم ددغي كړني انكار ندی كړی.

سربيره ددي ټول امت پدي متفق دی چي مضاربت جواز لري او دغه اتفاق دصحابه و دكړني څخه مينځ ته راغلي او هغوي به دغه كار كولو دساري په توگه عمر، عثمان، ابن مسعود او داسي نورو.

د مضاربت شرايط

هغه شرايط چي په سرمايه (راس المال) پوري تړاو لري

لومړي: سرمايه دمضاربت به پيسي وي، او كه دپيسو پر ځاي بل شي وي لكه نور توكي نو پدي كي بيا علماء بيل بيل نظرونه لري: گڼ شمير پدي اند دي چي دپيسو نه پرته نور توكي په مضاربت كي راس المال نشي راتلاي ، خو

ابن ابي ليلى وايي چي په مضاربت كي راس المال ټول هغه توكي چي له مكيلاتو يا موزوناتو څخه وي صحيح كيږي ځكه دا توكي مثل لري.

جمهور علماء وايي چي كچيري دمضاربت راس المال له پيسو څخه پرته بل شي وي نو په هغه كي تاوان دي، ځكه مضارب (كار كوونى) به له څښتن دمال څخه توكي ترلاسه كړي خو قيمت به يي پردي مهال امكان لري لوړ او يا ټيټ وي اوكله چي بيرته سپاري نو قيمت به يي تغير خوړلي وي، نو پدي صورت كي راس المال اوګټه دواړه نه معلوميږي، بلكي دواړه به مجهول وي.

دويم: راس المال به هغه قرض نوي چي دمضارب په ذمه وي، پدي معنى په پيل كي به دمضاربت راس المال هغه قرض نوي چي دمضارب په غاړه وي، پداسي توګه كه يو شخص دبل پوروړي وي نو هغه ورته ووايي چي په هغه مال دمضاربت په شكل تجارت وكړه چي پر تا مي پور دى.

دريم: دمضاربت راس المال به معلوم وي او كه دغه مال نا معلوم وي بيا مضاربت نه صحيح كيږي.

څلورم: راس المال به كاركوونكي (مضارب) ته سپارل كيږي، چي دغه سپارل به يا په لاس سره وي او يا به داسي صورت لري چي مضارب كولاي شي پرته دكوم مشكل څخه هغه لاسته راوړي.

دګټي شرايط:

لومړي: دهر يوه � دمال دڅښتن او مضارب- دګټي اندازه به معلومه وي،كچيري دغه اندازه نا معلومه وي نو دغه كړنه ددي لامل ګرځي چي تړون(عقد) فاسد كړي، ځكه هر شرط چي دګټي دنامعلومتيا لامل ګرځي هغه دمضاربت تړون له مينځه وړي، كچيري مطلق مضاربت ذكر شي نو ګټه به ددواړو ترمنځ نيمايي وي ځكه شركت تل دمساوات غوښتنه كوي.

دويم: دګټي داندازي برخه به ويشل شوي وي لكه نيمه دريمه او داسي نور.

پوښتنه: ايا ګټه به يوازي تر عاقدينو (څښتن دمال او مضارب) ترمنځ ځانګړي وي او كه نور هم ورسره شريكيداي شي، پدي كي دعلماو اختلاف دي:

الف: په ګټه كي دا شرط دى چي يوازي دعاقدينو (څښتن دمال اومضارب) ترمنځ به وي كه يي ددريم كس لپاره شرط كړي نو دا مضاربت صحيح ندي، ځكه دريم كس نه كاركوونكى دى او نه دمال خاوند، دا دشافعي صاحب او ظاهريانو نظر دى.

ب: ددريم كس لپاره ګټه شرط كول هم صحيح دى ځكه دا نيك كار اوخيرات دى او دمضاربت نوم ورته اخستل له باب دمجاز څخه دى خو كه يي شرط كړي نو وفاء كول پري لازم دى دا دامام مالك نظر دى.

د مضاربت حقیقت:

پدي مساله کې علماء دوه نظرونه لري:

لومړي: ګڼ شمیر علماء پدي اند دی چي مضاربت دمعاوضي (عوض) له جنس څخه ده لکه اجاره، او مزدوي (اجري) نا معلومتیا ددي لامل ګرځي چي دغه عقد (تړون) دقیاس خلاف ده، پدي اساس یي دایره ډیره تنګه ده، او هغه مضاربت چي داتفاق له لاري را مینځته کیږي جواز نلري.

دویم: شیخ الاسلام ابن تیمیه او دده شاګرد ابن القیم پدي اند دي چي مضاربت د مشارکت له باب څخه ده، که په مضاربت کي یوه معنی داجاري ده نو دا اجاره ډیره پراخه او وسیع ده.

لومړي ډلي دلیل: دقیاس په وړاندي مضاربت جواز نلري ځکه دا پداسي څه اجاره کول دي چي اجره یي نا معلومه ده، آن چي معدومه دي، دارنګه عمل هم نا معلوم دی، خو مونږ قیاس ته ځکه اعتبار ندي ورکړي چي ثبوت ئي په قرآن، سنتو اواجماع سره راغلي.

ددویمي ډلي دلیل: مضاربت اجاره ده خو په پراخي او وسیع معنی سره، او مضاربت په هیڅ توګه د قیاس مخالفه نده، اوځوك چي وائي دا دقیاس مخالفه ده، او له جنس داجاري څخه ده، ځکه چي کار د عوض په مقابل کي دی او په اجاره کي دا شرط دی چي دکار عوض (مزدوري) به معلومه وي دارنګه به دکار اندازه هم معلومه وي، نوکله چي په مضاربت کي کار او ګټه دواړه نا معلوم دي پدي اساس دقیاس مخالفه ده، خو دا نظریه ددوي غلطه ده، ځکه دغه واړه عقود (تړونونه) د شراکت له جنس څخه دي، نه د عوض له جنس نه، اوشراکتونه داسي اجناس دي ي له معاوضاتو څخه توپیرلري، که څه هم تر یوي اندازي عوض پکښي موجود دی.

د مضاربت دعقد(تړون) کړني

ګڼ شمیر فقهاء پدي اند دي چي مضاربت یوازي تر تجارتي کړني پوري خاص دی، نورکړني او حرفوي اعمال پکښي داخل ندي لکه خیاطي، ګلدوزي، زرګري او داسي نور، خو مالکي علماء بیا وایي چي دمضاربت ډګر پراخ دي ټولو کړنو ته شامل دي، خو پخوا لدینه چي ددوي نظر په غور وڅیړو باید ووایو چي مضاربت دوه ډوله دي: مطلق او مقید، په مطلق مضاربت کي مضارب (کارکوونکي) دخپلي خوښي مطابق هر راز تصرف کولاي شي، او مقید مضاربت کي به هغه تصرف کوي چي دمال څښتن ورته ټاکلي وي.

خو همدغه مطلق مضاربت دلومړی نظري له مخي یوازي تر تجارتي کړنو پوري ځانګړي دی، ځکه مضاربت په هغه تجارت کي صحیح کیږي چي اندازه یي منضبطه نوي، او که ورته ووای چي غنم واخله بیا یي وړه کړه او ډوډوي ورڅخه پخي کړه خو ګټه به ددواړو ترمنځ شریکه وي دا مضاربت صحیح ندي، البته دمالکي علماء په نزد دا صحیح دي، ځکه دمضاربت څخه اساسي مقصد دګټي لاسته راوړنه ده، نو په هره مشروع لار چي راوړي دا صحیح ده.

دا رنګه علماء پدي کي هم بيلابيل نظريات لري چي ايا مضارب کولاي شي دغه دمضاربت مال بل دريم کس ته په مضاربت ورکړي:

لومړي: حنفي علماء پدي اند دی که چيري دمال څښتن اجازه وکړي او ووايي چي پخپله خوښه او نظر پري کار وکړه بيا کولاي شي چي مضارب يي بل دريم کس ته په مضاربت ورکړي، ځکه چي دمال څښتن واك او اختيار مضارب ته ورکړي،او ويلي دي چي دخپلي خوښي مطابق کار پري وکړه خو ګټه به موشريکه وي، دبيلګي په توګه کچيري دمال څښتن مضارب ته په مطلق ډول پرته لدينه چي دګټي اندازه معلومه کړي مال ورکړي، او هغه را ولاړ شي بل دريم کس ته يي په مضاربت ورکړي او ورته ووايي چي ستا ګټه به دريمه وي، نو دويم ورسته دکار څخه ګټه تر لاسه کړه، پدي صورت کي به دټولي ګټي دريمه برخه دهمدي دويم مضارب وي، او نيمه به دمال دڅښتن وي، باقي شپږمه به د لومړي مضارب وي،ځکه ددويم مضارب کار او عمل داسي معنی لري لکه همدي لومړي مضارب چي پخپله کړي وي.

دويم: د حنابله علماء وايي چي روا ده خو پدي شرط چي دمال څښتن په قاطع توګه اجازه وکړي، نو بيا به لومړي مضارب دمال دخاوند وکيل وګرځي، که دويم مضارب ته يي ورکړي او ځان لپاره دګټي هيڅ شي شرط نکړي بيا صحيح ده او که يي شرط کړي يعني ووايي چي دومره اندازه ګټه به زما وي بيا صحيح نده، ځکه ده نه کار کړي او نه مال دده دی او دګټي مستحق هغه مهال ګرځي چي يو له ددي دوو نه ولري يا مال او يا کار.

دريم: شافعي علماء بيا پدي مساله کي دوه نظره لري: چي صحيح نظر يي دادي چي مضاربت دقياس خلاف ثابته شوي، نو ددي غوښتنه داده چي پدغه تړون (عقد) کي به دوه کسان وي يو دمال څښتن اوبل کار کوونکي بل چاته سرايت نکوي.

البته دحنفي علماو په وړاندي دګټي مستحق په دريو شيانو سره ګرځي مال، عمل، او ضمانت، چي زياتره علماء دي نظريي ته ترجيح او غوروالي ورکوي.

مضاربت او ټوليز استثمار

دا يو څرګند حقيقت دی چي مضاربت د پيسو داستثمار غوره او بهتره وسيله ده چي په ترڅ کي يي د مال دڅښتن او کار کوونکي تر منځ تړون رامينځته کيږي، مګر په معاصر وخت کي داسي نوي شرکتونه په بيلابيلو شکلونو مينځته راغلي چي دپخوا څخه په پوره کچه توپير لري، چي ددغو شرکتونو ګڼ شمير په ټوليز او بيشميره شريکانو پوري تړلي وي آن تردي چي زياتره يي يو له بله نه پيژني اونه يي په ټوله زندګي کي ليدلي وي، معاصرو پرمختلليو بانکونو وکولاي شواي چي تر ډيره بريده داسي کړنلاري اختيار کړي چي له يوي خوا دمضاربت او ټوليزو شرکتونو کړني تنظيم کړي او له بلي خوا د خلکو غوښتني په داسي توګه پوره کړي چي څه راز يي هغوي غوښتونکي وي، ديادوني وړ ده چي کله دمضاربت تړون رامينځته شو او پر هغه کار پيل شو بيا دريم لوري ته روا نده چي لدغه

تړون سره ځان شريك كړي، پدي اعتبار سره چي ګني دمال ښښتن دي او غواړي دمخكنو سره پكښي شريك شي، آن ترديي چي كه دمال ښښتن كوم چي پخوا يي دمضارب سره تړون كړي اوهغه ته يي مال سپارلي خو بيا ورته نور مال له سره وركوي او غواړي دپخواني تړون سره يي ګډ كړي دا هم صحيح نده، ځكه ددوو مالونو ګډوالي په دوو تړونونو (عقدونو) سره صحيح ندی، مګر كه پخوانی مال لا هماغسي پاتي وي كار پري نوي شروع شوي او يا هغه مال پلورل شوي وي نقدي پيسي تري لاسته راغلي وي، نو بيا كولاي شي نوري ورسره يو ځاي كړي، ځكه دلومړي تړون حكم قرار موندلي نو دهغه تاوان او ګټه تر هماغه پوري تړاو لري، ددويم ورګډيدل ددي لامل ګرځي چي ديوه تاوان دهغه بل په ګټه جبيره كړي، نو هر كله چي دا په دريم تړون كي شرط كيږي (عقد) فاسديږي.

البته دبانكونو داستثمار ترځ العمل په همدي ګډوالي ولاړ دي چي وروستني مالونه دمخكنو سره ګډيږي، او كړني هماغسي پاتي وي، نو دغه عمل هغه ستونزه ده چي څه راز دوخت سره جوړه راشي او ستونزه حل وموميي.

سربيره پردي په مضاربت كي دمال ښښتن كولاي شي دمضاربت لپاره يو شمير شرايط وټاكي ترڅو وكولاي شي تر ډيره بريده له تاوان څخه ځان وژغوري، خو دغه كړنه په ټوليز استثمار كي امكان نلري، او نه ګټه په ټوليز استثمار كي دحالاتو مطابق تقسيميداي شي، ځكه ټوليز استثمار پدي ولاړ دي چي له يوي خوا مالونه په ګټه اچوي اوكار پري كوي او له بلي خوا په ځانګړيو وختونوكي ګټي توزيع كوي، پدي اساس ګڼ شمير معاصر فقهاء دغه مساله داسلامي فقهي په وړاندي له اجاري سره تړي، ځكه په اسلامي فقه كي دوه قسمه مزدوران (اجيران) وي يو خاص او بل مشترك، نو مضاربت هم همدي دوو قسمونو ته ويشو، يو به خاص مضارب شي بل مشترك، او په هغه تګلاره به روان شو چي د مشترك مضارب تنظيم ټاكي، په مشترك مضاربت كي دري ډلي ګډي وي چي دهري يوي اړيكي له بلي څخه ګوښي وي.

لومړۍ ډله: دمالونو ښښتنان، دويمه ډله: كاركوونكي (مضاربان) دريمه ډله: هغه جهت او شخص چي له يوي خوا يي ددواړو ډلو ترمنځ توافق راوستي او له بلي خوا دمالونو دانتظام چاري پر مخ بيايي، پدي معنى چي ددويمي ډلي په لټه كي وي ترڅو هغوي ته مال دكاركولو لپاره وركړي، نو دريمه ډله داسي اهميت لري چي دلومړۍ او دويمي ترمنځ كړني پرمخ بيايي، ځكه دی دمال دښښتنانو لپاره مضارب بلل كيږي، او د كاركوونكو لپاره دمال ښښتن بلل كيږي، مګر ددي سره سره دی پداسي كړنه ملزم ندي لكه دمضارب په څير چي ديو سړي لپاره كار تر سره كوي، بلكيه دی عامو خلكو ته دخپلو خدمتونو وړاندیز كوي تر څو يي مال په ګټه واچوي، نو پدي اساس دمال ښښتنان په ګټه كي يو دبل شريكان ګڼل كيږي، سره ددي چي ددوي تر منځ هيڅ قسم تړون ندی رامينځته شوي، او كاركوونكي (مضاربون) پخپلو كارونو كي ګوښي او يو له بله په ګټه او شرايطو كي مستقل دی.

د ټولیز مضاربت ښيګڼې

دمال څښتن ته ددي زمینه برابره ده چي دخپل مال داستثمار لپاره پرته له کوم مشکل او بغیر ددي چي دامین کس پلټنه وکړي مال دمضاربت په شکل بانك ته ورکړي او هغه يي په کار واچوي، سربيره پردي دلړو شتمنيو څښتنان د ډيرو شتمنيو دڅښتنانو سره دګټي په اندازه کي برابر وي.

دا رنګه دمضاربينو (کارکوونکو) غوښتنو ته پرته له کوم حساب او سختو شرايطو نه دمال لاسته راوړني زمينه برابره ده تر څو پري کار وکړي.

ددي برسيره ټوليز مضاربت کوم چي دبانکونو له لاري اجرا کيږي له دوو برخو نه بهتروالی لري:

لومړي: بانکي مضاربت په يو داسي اساس خط روان دی چي عامه توګه دراس المال اړيکه او پوره والی تر کار او عمل پوري تړي په خلاف دنورو بانکي چارو چي هغوي راس المال اړيکه او پوره والی خپله له راس المال سره تړي.

دويم: دبانك دغه نظام کولای شي ډير هغه شتمني او مالونه تر لاسه کړي چي له استثمار او شرکت څخه خوندي او بي برخي پاتي دي ځکه څښتنان يي له بانکي نظام څخه ځکه ډاډه ندي چي هغه په سود ولاړ دي.

د ټوليز مضاربت ځانګړتياوي

ټوليز مضاربت دفردي مضاربت څخه په دوو مسالو کي توپير لري چي هغه عبارت دي له: شرايطو اوضمانت څخه:

لومړي شرايط: په خاص يا فردي مضاربت کي دمال څښتن کولای شي په مضارب باندي ځانګړي شرايط او قيوادات دفقهي احکامو مطابق ولګوي لکه دعباس بن عبد المطلب په قضيه کي چي راغلي عباس خپل مضارب ته وايي: پر تا لازمه ده چي کله دمضاربت کار کوي نو دسمندر له لاري به سفر نکوي، نه به دکندو او بيدياو له لاري سفر کوي، او نه به لانده توکي رانيسي"....

خو په ټوليز مضاربت کي بيا مساله دغه شاني نده بلکي لدينه توپير لري ځکه قيودات لګول په ټوليز مضاربت کي دګډوډي اوبي نظمي لامل ګرځي، دبيلګي په توګه که مونږ دموټر کرايي ته راشو نو هلته به ښکاره تو پيراو بيلتون وګورو، يو داسي موټر وي چي خاص کس يي کرايه کړي (سپيشل) اويو داسي وي چي هغه عام ترانسپورت وي، نو په لومړي حالت کي کولای شي مستاجر دموټر چلونکي ته ووايي چي فلاني ځاي ته لاړ شه، او هم کولای شي ورته ووايي په دي لار مه ځه په هغه بله لاړ شه، خو دعام ترانسپورت مستاجر نشي کولای کوم ځانګړي شرط په چلوونکي دموټر ولګوي، نشي کولای هغه ته ووايي ما فلاني ځاي ته ورسوه بلکي موټر بشپړه ازادي لري پخپله ټاکلي لار ځي

نور دخلکو د لارو اوځايونو سره کار نلري، خو مشترك مضارب کولاي شي يو لړ داسي شرايط ولګوي چي دمال دخوندي ساتلو لپاره وړ وي.

دويم- دضمانت مساله:

دمشترك مضارب ضمان په عملي ډګر کي يو له مهمو مسائلو څخه ده، ځکه دغه کړنه دمشترك مضارب په کاميابي کي اساسي رول لوبوي، که هر څومره مونږ بانك منځګړي وشميرو خو بياهم ددي څخه نه وزي چي مضارب دی، دا معلومه ده چي خاص اجير په هغه څه کي امين ګڼل کيږي چي دده په لاس کي وي، نو هر څه چي دده څخه پرته دکوم تقصير څخه ضايع شي دی يي په عامه توګه ضامن ندي که څه هم چي په مساله کي دعلماء اختلاف دی خو را غوره نظر دي چي ضامن نه بلل کيږي، خو د مشترك اجير(مزدور) په اړوندعلماء مختلف نظريات لري:

يو شمير علماء پدي اند دي چي مشترك اجير(مزدور) ضامن ندی، لکه ابوحنيفه، زفر، حسن بن زياد ابګن حزم، دارنګه شافعي علماء او احمد په يو روايت کي.

ابو يوسف اومحمد پدي نظر دي چي مشترك اجير(مزدور) پرته له هغه حالت نه چي مال پداسي توګه هلاك شي چي ژغورل يي امکان نلري په نورو حالاتو کي ضامن دی، ځکه عمر او علي رضي الله عنهما به مشترك اجير (مزدور) ضامن ګڼل.

اوله هغه حالت نه چي ژغورل يي امکان نلري مقصد ورنه داسي حالت دي چي د اجير له قدرت څخه بهر وي لکه اور، ډليز غله، اوداسي نور.

دوي وايي حضرت علي رضي الله عنه به ويل: دخلکو لپاره پرته لدينه (دمشترك اجير ضمانتيا) بله دمصلحت لار نشته، او مصلحت پدي کي دی چي خلك تل جوړونکو ته اړتيا لري او زياتره حالاتو کي دوي دخپلو توکو څخه لري وي، ددوي دنظر څخه هغه پټ وي، او په جوړونکو کي زياتره مهال تفريط او تقصير موجود وي، ددغو پرديو توکو دحفاظت خاص فکر نکوي، کچيري مونږ دغه کسان ضامن ونه ګڼو نو يو له دوو حالاتو نه به ارمرو رامينځته کيږي:

لومړي: يا به په بشپړه توګه جوړونه پريږدو چي دغه کار پر خلکو خورا درونډ تماميږي بلکي امکان نلري.

دويم: او يا به هغوي کار کوي خو د ورکي په صورت کي به ضامنان نوي، ځکه هغوي به تل همدا وايي چي هلاك شول، ورك شول، نو دخلکو مالونو به پرته دکوم سبب څخه ورکيږي، سربيره پردي چي دغه کړنه به دغټ خيانت او له الله څخه دنه ويري لامل ګرځي، پدي اساس مصلحت پدي کي دي چي ضامن وګڼل شي.

ددي څخه داسي څرګنده شوه چي دخلکو دمصلحت او ددوي دضرورتيا دپوره کولو غوره لار همدا ده چي مشترك اجير(مزدور) ضامن وګڼل شي، او مخکي بيان شوه چي مشتر مضارب دمشترك اجير په څير دی،ځکه دی دمال په اداره او کيفيت کي پوره واکدار اوخپلواك دی کچيري ضامن ونه ګڼل شي نو دغه کړنه به ددي لامل شي چي ديو پيسو دلاسته راوړني پخاطر به مالونو لوټمارانو او قماربازانو ته ورکوي پرته ددينه چي دهغو دساتني او حفاظت خيال وساتي، او دغه کړنه به پخپل وار ددي لامل شي چي دخلکو مالونه به هلاك شي ترمنځ به يي باوري او اعتماد ختم شي، اوبيابه ددیته جوګه نوي چي داستثمار اوګټي لپاره يي چاته ورکړي چي دغه واړه کارونه دټولني دزيان او بربادي سبب ګرځي.

البته دخاص مضارب دضمانتيا په هکله دمضاربت په باب کي علماو دوه بيل بيل حالات ذکر کړيدي، خو دوي پدي متفق دي چي که څوك پخپله کار کوي او خپله شتمني پخپله چلوي نو ضامن ندي خو ددغه شرط لګول په تړون (عقد) اغيزه پري باسي اوکه نه؟

امام مالك او شافعي پدي اند دي چي دغسي مضاربت جواز نلري او شرط فاسد دی.

ابوحنيفه پدي اند دی چي مضاربت صحيح دی خو شرط باطل دی.

او که چيرته کارکوونکي (مضارب) دغه پردی مال بل کس ته په مضاربت ورکړي نو مالك شافعي ابوحنيفه او ليث وايي چي که تاوان يي وکړ نو ضامن دی اوکه ګټه يي وکړه نو دخپل شرط موافق چلند به ورسره کيږي.

کاساني ددي مسالي دوضاحت لپاره غوره مثال راوړي دي هغه وايي: "... جوړونکي دخلکو څخه کارونو په مزدوري نيسي خو بيا يي پخپله نکوي خو په نورو يي په لږ قيمت کوي او زيادت پيسي ده ته پاتي کيږي، نو دي چي کومي پيسي اخلي ددي داستحقاق لامل پرته له ضمانت څخه بل نشته، نو دارنګه هغه مضارب چي اخستل شوي مال بل کس ته ورکوي ترڅو پري کار وکړي، نو ددويم مضارب کار ددوي دواړو(دمال څښتن او لومړي مضارب) څخه په نيابت واقع شو، نو پدي اساس دواړه دګټي مستحق دي، که څه هم چي لومړي مضارب کوم کار ندي کړي، خو عامه قاعده داده چي ګټه په دريو شيانو سره انسان لاسته راوړاي شي: مال، کار، او ضمانت نو لومړي مضارب مال نه درلودل او نه يي کارکړي خو ضامن و نو پدي اساس دګټي مستحق شو.

د ګټې دتحقیق ضوابط او د هغې ویش

دګټې دتحقیق ضوابط او تقسیم دخاص او مشترك مضاربت ترمنځ توپیر لري:

الف: دخاص مضاربت عام قواعد:

فقهاء ګټه دراس المال ساتونکي ګڼي، او وایي چې د راس المال څخه څه زیات شول هغه ګټه ده او که زیات نشول نوګټه نشته، دارنګه که مضارب تاوان وکړ بیا یې ګټه وکړه نو لومړي تاوان به په دویم ګټه پوره کړي، او دا هم کیدای شي چې ترون کوونکي دګټې ویش اخرته پریږدي، پدې معنی چې هغه مهال به زوړ ترون فسخه کړي اوڅه ګټه چې کړي وي هغه به تقسیم کړي اوبیا کې یې کول نو له سره به نوي ترون وکړي، اویا داسې چې حسابي به وکړي، خو دنتیجې په اړوند دواړه یو شي دي کوم تغیر پکښې نه راځي، ځکه فسخه هم ددې غوښته کوي چې مال په پیسو بدل شي او حسابي هم نو ددواړو پایله یو شي شوه.

ب: دمشترك مضاربت وړاندې شوي قواعد او تطبیقات:

پدغه قسم مضاربت کې دوه ډوله اړیکې وجود لري، یوه یې دکارکوونکو اړیکه له مشترك مضارب سره ده، او دویم یې دمال دڅښتنانو اړیکه له مشترك مضارب سره ده، دلومړۍ اړیکي په اړوند باید ووایو چې ددغه قسم او خاص مضاربت فقهي قواعد د ګټې دلاسته راوړنې او تقسیم په اړوند یو شانته دي، پدې اساس ټولې ګټې دهغو قواعدو سره سم رواني وي کوم چې فقهاو دمحاسبې لپاره ټاکلي دي، پدې معنی چې راس المال به پوره کوي او باقي چې څه ګټه پاتې شوه هغه به دخپل ترون او اتفاق موافق ویشي، خو دڅښتنانو دمال اړیکې له مشترك مضارب (بانك) سره بیا دا شانته ندي، ځکه پدغه مضاربت کې دټولو مضاربتونو تصفیه په یو وخت کې ناشوني ده، دارنګه دا هم ناشوني ده چې مشترك مضارب (بانك) دې دټولو خلکو راس المال خپلو څښتنانو ته وسپاري ترڅو وروسته ګټې په صحیح توګه وویشي، ځکه مشترك مضاربت دوامدار مضاربت دي او په هغې کې هغه قواعد نشي پلي کیدای کوم چې په خاص مضاربت کې پلي کیږي.

مخکې مو ډاګیزه کړه چې مشترك مضارب (بانك) ضامن دی، پدې اساس دګټې په ویش کې کومه ستونزه نه رامینځته کیږي، ځکه فقهاء وایي کله چې مضاربت دوامدار وي نو دګټې ویش صحیح ندي ترڅو راس المال له نقصان سره مخ نشي، ځکه په خاص مضاربت کې دنقصان په صورت کې له مضارب څخه پوښتنه نه کیږي، په خلاف د مشترك مضارب ځکه دی په ټولو حالاتو کې ضامن بلل کیږي، نو څرنګه چې ددواړو ترمنځ دغه توپیر موجود دی په مشترك مضاربت کې ګټه په ځانګړي وخت او موسم کې ویشله کیږي، دا بیا کومه مهمه خبره نده چې په کال کې یو ځلې ویشي لکه یو لړ مشترك شرکتونه چې د نظم او صحیح ویش پخاطر دا کار کوي، دوي دهر کال په پاي کې ټولې ګټې را غونډوي تر څو یې د مالونو په اندازه تقسیم کړي.

ځيني دا پوښتنه را ولاړوي چي ايا دا څه ډول امکان لري پداسي حال کي چي مالونه اوشتمني يو له بله ګډېږي او دكار همدا روان وي؟

ځواب: فقهاء د ملكيت دشركت او عقدي (تړوني) شركت ترمنځ فرق كوي، په ملكي شركت كي ګټه دمال په اندازه وي، او په عقدي (تړوني) شركت كي ګټه د دتړون په اساس ويشله كيږي، لدي څخه داسي جوته شوه چي ګټه دعين مال سره تړاو نلري، ترڅو چي دوه شريكان هر يو پخپل شخصي مال څه وپلوري او وپيرودي نو په ګټه كي دواړه شريكان دي، او دا مساله دعمل شركت سره ورته والي لري، كه يو شريك دكار په شركت كي كار وكړي او بل يي ونكړي نو په ګټه كي سره شريكان دي، ځكه ددوي ترمنځ دشراكت ټكي كار كول دي، كه بيا بالفعل كار وكړي يايي ونكړي، نو دارنګه په مالي شركت كي هم، دلته هم ګټه دعين مال تر ودي پوري تړاو نلري، بلكي پدي ولاړه ده چي مال دشركت دغوښتني په اساس تر تصرف لاندي كيږدي، كه بيا دغه مال په پلورنه او پيرودنه كي استعمال شي يا نشي.

پدي سره جوته شوه چي پدغه قسم شركت كي يوازي دمال سپارل مشترك مضارب ته كفايت كوي او هم دغه كړنه يي په ځانګړي وخت كي دګټي مستحق ګرځوي، برابره خبره ده كه دغه مال بيا داستثمار لپاره وكارول شي يا ونه كارول شي، داځكه چي مشترك مضاربت دوامدار دي او دوي يوځل په كال كي حساب كوي، پدي اساس هغه ګټه چي دكال په پاي كي ترلاسه كيږي په هغو مالونو پوري تړاو لري چي دكال دپيل څخه بيا ترپايه پوري تر لاسه كړي وي، له همدي كبله كچيري دمال څښتن خپل ټول مال يا يوه برخه دمال له مشترك مضارب (بانك) څخه مخكي له تماميدو دمالي كال څخه واخلي نو ددغو اخستل شويو پيسو ګټه به نه وركول كيږي، او نه دغه اخستل شوي پيسي دګټي مستحق ګڼلي كيږي. البته دا كړنه په خاص مضاربت كي هم ترسره كيږي، كچيري دمال څښتن دكال په اوږدو كي دخپل مال څخه پخوا لدينه چي دمضاربت ګټه او تاوان معلوم شي واخلي نو مضاربت يوازي په باقي مال كي پاتي كيږي ځكه دمال څښتن دمضارب سره نوري پيسي ندي پريښي، نو دغه حال په بانكي مضاربت كي هم دي.

البته يوه بله پوښتنه چي راولاړيږي هغه داده كچيري دمال څښتن دكال په اوږدو كي بانك ته پيسي وركړي نو ايا په ګټه كي شريك شميرل كيږي؟

ځواب: پخوا څرګنده شوه چي دګټي دمستحقوالي لامل يوازي همدا دي چي خپل مال دشركت وتصرف ته وسپاري، نو په پورتني صورت كي دغه عمل موجود دي، صرف دومره خبره ده چي په وخت كي اختلاف دي چا ورته له پيل دكال څخه پيسي سپارلي او چا په اوږدو دكال كي دچا پر مال پوره كال تير شوي او دچا نيمايي كال او دچا له همدي نه هم لږه موده تيره شوي.

څرنګه چي مشترك مضارب ضامن ګڼل كيږي نو دګټي په استحقاق كي زياتوالي كموالي يوازي پدي پوري تړلي چي په ګټه كي څومره برخه اخستي، څكه چي دتاوان خو پدي شركت كي بيخي وجود نلري، نو په ګټه دبرخي اخستني لامل وخت دي چي مال يي څومره دموده داستثمار په حالت كي پاتي شوي، نو كه څوك يو زر ديناره داستثمار لپاره له پيل دكال څخه وركړي او ټول كال پري تير شي دهغه سره په هيڅ توګه نه برابريږي چي زر ديناره وركړي خو په نيمايي دكال كي.

هركله چي مساله دزياتوالي په معيار راڅرخي نو بيا دبانكي حساب ترځ العمل معلوم دي چي هغه داعدادو او نمرو نظام دي چي په هغي سره مساله خورا اسانه كيږي، پدي معنى چي دورځو پر ځاي دمياشتو اندازه ونيسي، څكه غير سودي استثمار داسي انتاجي استثمار دی چي پر فعلي هغي ګټي اعتماد لري چي پداسي چټكۍ سره صورت نه نيسي لكه څرنګه چي ربوي بانك لاسته راوړي، هغه په ډيره چټكۍ سره فايده تر لاسه كوي، پدي اساس په پورتني مثال كي (1000�6/12) دپنځو سوو هغو دينارو سره مساوي دي چي له پيل دكال څخه يي وركړي وي.

دټوليز مضاربت داستثمار تنظيم او دبانكونو كړنلاره

معاصره بانكي كړنلاره داسي غوره او بهتره كړنلاره ده چي ويي كولاي شواي هغه مالي ګرځنده مالي مدارك چي دحساب خاص كړنلاري لرلي، او هغه به دزيادت اونقصان سره مل وي، بل داسي مستقر مصدر ته وګرځولي چي په بيلابيلو هيوادونو كي دخلكو دغوښتنو مطابق په تجارتي، اقتصادي او نورو ډګرونو كي وكارولي او خلكو ضروريات يي په بشپړه توګه پوره كړه.

دګرځنده مال داستثمار وسايل

له ګرځنده مال څخه مقصد هغه مالونه دي چي ثابت ارتباط ونلري، او څښتن يي نشي كولاي نقدي پيسي په لاس راوړي لكه څرنګه چي دغه كار په ټوليز مضاربت كي دترون مطابق ترلاسه كيږي، چي دغه كړني په معاصر وخت كي تجارتي بانكونه پر مخ بيايي.

لكه څرنګه چي مخكي وښودله شوه چي مشترك مضارب (بانك) دمالونو دڅښتنانو اوكاركوونكو ترمنځ دمنځګړي حيثيت لري، نو له همدي كبله داستثمار بيلابيل وسائل پكار ده چي دمنځګړي شكل په منظم ډول اختيار كړي نه داسي چي دمال كاركوونكي دي، مشترك مضارب ته پكار ده چي دمالونو پوره ساتنه وكړي څكه ده داسي مالونه پكار اچولي چي په ځانګړيو وختونو كي به يي بيرته څښتنانو ته سپاري، له همدي كبله لازمه ده چي دده سره هغه مالونه پاتي شي چي دي يي يا دګټي تر حالته خاوند وي او يا لږ ترلږه دهغو ضامن وي لكه قرضدار چي دقرض مال ضامن وي.

دګرځنده مال داستثمار غوره وسایل دریو برخو ته ویشل کیږي:

الف: دځانګړي تړون له مخې مضاربت:

فقهاء پدې اند چې مضاربت لکه څرنګه چې په مطلقه توګه صحیح دی دارنګه مقید او دخاص شرایطو سره دتړاکلو سره هم صحیح دی، ترڅو مشترك مضارب (بانك) وکولای شي له دې لارې څخه دځانګړي مودې او انتهاء وخت معلوم کړي او په هماغه اندازه یې پکار واچوي، او هم دغه کار ددایم شرکت مخه ونیسي، پدغه قسم مضاربت کې چې دځانګړي تړون مضاربت ورته ویل کیږي کارکوونکي کولای شي دبیلابیلو تجارتي جهتونو سره قرار دادونه وکړي، برابره خبره ده که دا بیا افراد وي او که عام یا خاص شرکتونه وي، سربیره پردې مشترك مضارب کولای شي دبیلابیلو ډلو اوشرکتونو څخه مضاربین اخیتار کړي، اودهغو پر اساس خپله شتمنې وویشي او یو ټولنیز چلند دهغوی سره غوره کړي، دارنګه د یو شرکت دلاندې مختلفو جنسونو لپاره دمضاربت په توګه مال ورکول چې دغه کړنه ددوو کارونو په تحقق کې مرسته کوي:

الف: دیوه دتاوان جبیره دهغه بل په ګټه سره پوره کولای شي او یا دیو جنس تاوان دهغه بل جنس په ګټه جبیره کولای شي.

ب: ددې کار په کولو سره یو قسم داسې مراقبت صورت نیسي چې اساس یې دبیلابیلو هغو نتیجو په مقارنه ولاړ وي چې دمضاربینو (کارکوونکو) لخوا یې ښودنه شوي وي، کچیرې یو سوداګر غنم وپیرودي او په یو ټن کې ګټه پنځه درهم وي، خو بل سوداګر وریجې واخلي او دهغه ګټه په یو ټن کې لس درهم وي، نو دغه تفاوت مشترك مضارب دیته تشویقوي چې په راتلونکې کې دلومړي سوداګر سره معامله لږه او ددویم سره یې زیاته کړي.

دا راز مشترك مضارب کولای شي چې دخاص مضارب دقدرت موافق دیوه تړون له مخې هغه ته ټول راس المال ورکړي او یا نیماني ورکړي او یا هم دریمه برخه ورکړي.

که یو مشترك مضارب د دهغه سوداګر سره چې له بلجیم څخه دکور جوړوني توکي راواردوي تړون وکړي او مشترك مضارب د حمل نقل او سفر په مصارف په غاړه واخلي نو دا خاص مضاربت ګڼل کیږي.

او کچیرې پدې تړون او اتفاق راشي چې مشترك مضارب به نیمایي قیمت دقرض په شکل ورکوي او سوداګر به دخپله لوري نیمایي اچوي نو دا شرکت او ومضاربت دواړه دي چې ددواړو یو ځایوالي جواز لري.

که یو سوداګر دچین څخه سل زره متره رخت را وارد کړي او ټول مصارف یې په ګډون دګمرك او نورو شیانو په لاندې توګه وارزول شي نو خپله دګټې اندازه معلومیږي:

100000متر � 60 فلسه = 6000 دیناره

ګمرکي محصول 0/01 = 60 ديناره

داجازه نامي محصول 0/09 = 240 ديناره

دبانك داعتمادي اكاونت مصارف 5، 01/= 90 ديناره

ګمرکي محصول او له بندر څخه دنقل مصارف 90 دينار

المجموع 9390 ديناره

دغه ټوله کړنه له تاريخ درسيدو څخه ددريو مياشتو په موده کي سرته ورسيده، او هر متريي په 110 فلسه وپلورل نو ددي ترون ټوله ګټه به 11000 � 9390= 1610 ديناره.

ټوله وخت يي اته مياشتي ونيو، او په ترون کي راغلي و چي دسوداګر فېصدي به 0/075 وي او د مشترك مضارب به 0/025 وي او تجارتي توكي ورك او تاوان وكړي نو هغه به دمال په اندازه تقسيميږي، كه مونږ په پورتني مثال کي حساب وكړو نو دمشترك مضارب (بانك) ګټه 400 دينارو ته رسيږي، او دبانكي حساب او فايدي له مخي 5، 0/018 ته رسيږي .

دويم هغه مشاركت چي پاي يي په ملكيت تماميږي:

دغه کړنه داستثمار پداسي توګه صورت نيسي چي مشترك مضارب (بانك) دپلورني لپاره داسي توكي را ونيسي چي كار پري وکړي لكه موټري چي دخلكو او توكو دنقلولو لپاره كارول كيږي، البته دا به پداسي شكل نوي چي دكسب لپاره يي ترلاسه كړي، بلكي دابه ديو ځانګړي ترتيب شوي نظام له مخي مزدورانو (اجيرانو) ته وركوي ترڅو تري دومره اندازه لاسته راوړي چي دموټر قيمت پوره كړي، پدي معنى چي مشترك مضارب (بانك) به دموټر دملكيت څخه خپل كارګر ته دمودي سره سم تيريږي پدي شرط چي هغه به بشپړه توګه دموټر قيمت په هماغه ټاكلي موده کي وسپاري.

دبيلګي په توګه: يو سړي چي دتيكسي موټر چلونكي دي هره ورځ دموټر څښتن ته له مصارف ايستلو وروسته خپل حساب سپاري، اوددغه موټر قيمت سره دټولو ګمرکي محصولاتو 2400 ديناره كيږي.

مياشتې فايده دمصارفو او چلونكي د مزدوري پرته څلويښتو دينارو ته رسيږي، او دى دشپيتو دينارو او يا ددي مساوي شي ترلاسه كوي چي دكال عايد يي 60 � 12 = 720 ديناره كيږي، لدي څخه بانك 0/025 دصافي دخل په اندازه اخلي چي دا دده

دهغي مجموع 720 � 25 = 180 ديناره په كال كي، او پاتي دينارونو اندازه 540 ته رسيږي، چي دتامين په حساب كي وركوي ترڅو دموټړ ټول قيمت پوره كړي، او پدي صورت كي به بيا دموټړ مالك شي چي دغه كړنه به دپنځو كلونو څخه په لنډه موده كي پوره كړي .

دريم: بيع مرابحه (دګټي په شكل پلورنه)

البته دغه مساله دمعاصر ژوند او حالاتو سره سمون خوري، ځكه كله ناكله دورځني ژوند غوښتنه داوي چي پخوا له پيدا كولو دپيسو (قيمت) څخه دضرورت وړ توكي بايد را ونيسي، كه دغه توكي دشخصي استعمال لپاره پكاريږي لكه دكور سامان، شخصي موټر، تلويزون، او داسي نور او كه د مسلكي وظيفي لپاره پكاريږي لكه د ډاكتر دكلينيك سامان او داسي نور، نو اوس هغه بانك چي په سود ندي ولاړ ددغسي حالاتو سره څه راز تعامل كوي؟

په اسلامي بانكونو كي ديو ځانګړي نظام له مخي اسلامي بانك پدغه كار كي ځان ور شريكوي او غواړي پرته د سود دشبهي څخه ګټه لاسته راوړي چي هغه په لاندي دوو طريقو سره صورت نيسي:

لومړي: دمضاربت دكړني په اساس پدي صورت كي بانك ځان قرض وركوونكي شميري او دتوكو دڅښتن سره په ګټه كي ځان شريك بولي او مضاربت لكه وړاندي چي بيان شو يو كس بل ته مال وركوي تر څو هغه پري تجارت وكړي او په ګټه كي دهغه سره شريك وي

دويم: بانك به دكمبيالا (Bill of Exchange)چكونو دقيمت چاري دټولو شرايطو مطابق پر مخ بيايي، كومي چي د ګټه اخستونكي لپاره ليكلي شويدي.

البته پدي مساله كي به مونږ دلومړي قضيي په اړوند څيړنه وكړو ځكه دويمه داسلامي بانك سره تر ډيره بريده اړخ نه لګوي، پخوا څرګنده شوه چي مضاربت (قراض) داسي مساله ده چي يو كس به بل ته مال سپاري تر څو هغه پري تجارت وكړي او ګټه به يي ترمنځ شريكه وي، البته دلته د كمبيالا چك څخه پيسي ستنول په هغه شكل چي مخكي بيان وشو ددغي رنګه مضاربت سره سمون نخوري، بل داچي كچيري سوداګر خپل توكي په تاوان وپلوري نو ايا بانك به په تاوان كي دهغه سره شريك وي؟ اوكه بانك يوازي دسوداګر سره دكمبيالا چيك په كړنه كي شريك دى كوم چي يوازي په ګټه ولاړ دى؟

كه دي مسالي ته په غور وګورو نو دا په عدالت نده ولاړه، ځكه شريك بايد په ګټه او تاوان دواړو كي شريك شي، او كه بانك يوازي دګټي په حالاتو كي ځان شريك بولي دا بيا شركت ندي، سربيره پردي دغه حل څه عملي بڼه نلري هغه پدي اعتبار چي اخستونكي دتوكي دقيمت يوه برخه نقدي وركوي، او بيا دپيرودني رسيد پداسي شكل

صادرېږي چي دټرون موافق پیسي ورنه ستنوي، نو پدي اساس نوموړي موضوع څه اسانه نده لکه ځيني چي تصور کوي.

بناء پردي دحل غوره لار داده چي هغه کس چي کوم توکي ته اړتیا لري هغه ته ددي فرصت ورکړي شي چي په بشپړه توګه دغه توکي پداسي شکل وپیرودي چي قیمت به يي د میاشتني قسط مطابق پري کوي، او یا دیته ورته لاره ورته پیدا شي، نو هغه ډاکټر چي غواړي دخپل کلینیك لپاره توکي را ونیسي بانك ته به مراجعه وکړي له هغه څخه به ددغو توکو دمرابحت په ډول دپیرودني غوښتنه وکړي، البته دغه مرابحت (ګټه) به ددوي داتفاق موافق وي دساري په توګه 0/02 یا 0/03 او قیمت به يي دخپل وس مطابق په اقساطو ورته سپاري.

پورتني مساله له دوو فرمولو څخه تشکیل شوي یوه دا چي دپیرودني وعده ورسره وشوه او بله په ګټه (مرابحه) دپلورني مساله، دا مساله په هغه قطار کي نه راځي چي انسان داسي شي خرڅوي چي دده سره نوي، او نه په هغه قطار کي راځي چي داسي ګټه ترلاسه کوي چي دتاوان ضامن يي نوي.

ځکه دا داسي بیعه ده چي دتسلیم څخه وروسته ترسره کیږي او دلته تسلیم د بانك دوکیل له لوري صورت نیسي، او دا هم روا ده چي همدغه وکیل دقیمت ورکولو کفیل هم شي،مګر ددوي دواړو ترمنځ معاهده پدي شوي چي وکالت په صفت به ئي رانیسي چي په همدي مهال وبیعي ژمنه ورسره شوي، او پدغي ژمني وفا کول دقضاء او دين له مخي واجب دي.

او داچي دهغه قیمت څخه چي بانك اخستي پر پیریدونیك زیات پلوري او دا پیسي په تر ټاکلي مودي پوري ورته سپاري او یا به ئي د قسط په شکل سپاري دا دفقهاو له نظره جواز لري، امام ترمذي وائي: یو شمیر علماو ددي حدیث (بیعتین في بیعه) تفسیر داسي کړي چي پلورونکي ووايي: دا رخت په نقدو په شل افغانۍ درکوم او په قرض ئي په دیرشو درکوم، نو دغه بیعه روا ده پدي شرط چي ټرون (عقد) په یوه وشي.

عبد الرزاق پخپل مصنف کي د زهري، طاوس، او سعید بن المسیب څخه روایت کړي وائي: دا روا ده چي ووائي: دا رخت دمیاشتي ترپایه په قرض په شلو افغانیو درکوم او ددوو میاشتو په قرض ئي په دیرشو افغانیو درکوم، که بیا ئي په یو له دي دوو بیعو څخه خرڅ کړي نو دا صحیح ده دا خبره قتاده هم کړیده.

امام محمد بن حسن شیباني وائي: ابو حنیفه رحمه الله دهغه سړي په اړوند وويل چي په بل سړي ئي سل دیناره قرض ترمعلومي نیټي پوري وي، نو کله چي

دحساباتو ترتیب او دګټو تقسیم

بانك پدي اعتبار چي مشترك مضارب دي، نو پكار ده چي دحساباتو منظم پلان ولري تر څو دا ټول مالونه په صحيح توګه دشرايطو مطابق وكارول شي، البته دحساباتو او امانتونو داستثمار قواعد او اساسنامي په لاندي ډول ترسره كيږي:

د مالونو د استثمار اصول او اساسنامي

په سودي بانكونو كي دمالونو دښودلو بيلابيلي لاري دي، ځيني د زيادت پخاطر ږدي، ځيني دځانګړي حساب په اساس ږدي، او ځيني بيا تر ځانګړي نيتي پوري ږدي، ددي اختلاف په اساس يي ګټه هم بيلابيل شكلونه غوره كوي.

خو هغه مبلغ (مال) چي په غير ربوي بانك كي ښودل كيږي دګټي اندازه يي داستثمار په صورت كي معلومه نوي، ځكه دغه مال اوس دشركت مال وګرځيده، او په شركت كي يو مال له بل څخه بهتروالي نلري داسي نشي كيداي چي د سلو دينارو ګټه دي دريمه وي او دزرو دينارو ګټه دي نيمايي وي، بلكي دټولو ګټه به په يو معيار وي كه هغه دريمه وي نيمايي وي او كه لدينه لږه يا ډيره وي خو دسلو او زرو به يو معيار وي.

خو كوم چي دوخت سره تړاو لري دا بيا له پورتني مسالي سره اختلاف لري، ځكه هغه پيسي چي بيرته د بانك څخه نه اخستلي كيږي مګر پدي شرط چي دوه مياشتي مخكي به خبر وركوي، توپير لري له هغو څخه چي يوه مياشت مخكي به خبر وركوي، ځكه دديم حالت په پرتله بانك دلومړي حالت په پيسو تر ډيره بريده ښه كار كولاي شي نو پدي اساس يي څښتن دمال ته ددويم په پرتله زياته ګټه پاتي كيږي.

پدي اساس غير سودي بانك دګډون كوونكو ترمنځ دحساب لائحه په لاندي توګه ټاكي:

الف � داستثماري حساباتو شريكان په ټولو پيسو كي فيصدي 0/050 داصلي سرمايي

ب-دهغو شريكانو حسابات چي يوه مياشت وړاندي خبروركوي 0/060 داصلي سرمايي

ج � دهغو شريكانو حسابات چي دوه مياشتي وړاندي خبر وركوي 0/070 داصلي سرمايي

د- دهغو شريكانو چي تريوكال پوري وخت وركړي وي 0/090 داصلي سرمايي

ددي څخه هدف اوموخه داده چي څرګنده شي چي د زرو دينارو څښتن چي غواړي مال يي په مطلقه توګه وكارول شي نو دده دګټي اندازه به لوړه وي، دى كولاي شي پداسي حساب كي واچوي چي يو كال وخت لري، خو كه ددي اټكل كوي چي كه شر ايط يي ديته اړ كي چي راويي باسي نو دلږ مودي خبرتيا څخه وروسته به يي باسي، نو دى بيا كولاي شي پداسي حساب كي كيږدي چي بيرته يي ورته وسپاري او پدي بايد پوه شي چي دده دګټي اندازه به لږ وي.

د ګټو تقسیم

هغه ګټه چي په مشترك مضاربت كي دويش وړ وي هغه عبارت له هغي ګټي څخه ده چي ديوي ټاكلي مودي په دوران كي لاسته راغلي وي، البته دګټي موندل داستثمار په بيلابيلو برخو كي څه مشكل كارندي كه هغه دمضاربت په لار راغلي وي كه دمشاركت له لاري وي او كه د مرابحت له لاري.

هغه نفقات (مصارف) چي قابل د مصرفولو وي

دمصارفو يا نفقاتو په اړوند اسلامي فقهاء بيلابيل نظريات لري ايا په خاص مضاربت كي كاركوونكي كولاي شي خپل مصارف دمال پر څښتن شرط كړي يا نشي كولاي؟

الف: ابن حزم پخپل كتاب محلى كي وايي: كاركونكي ته روا نده چي دمضاربت دمال څخه څه شي وخوري، يا ورنه جامي جوړي كړي كه دسفر په حالت كي وي يا حضر كي وي.

ب- حنفي فقهاء وايي: دسفر په حالت كي مضارب كولاي شي دمضاربت له مال څخه يي مصرف كړي، خو په حضر كي نشي كولاي، البته دسفر په حالت كي به هم يوازي هغه څه مصرفوي چي دده سره تړاو ولري لكه خوراك، جامي، دحمل نقل كرايه او هغه څه چي په سفر كي ضروري وي.

ج مالكي علماء پدي اند دي چي كه چيري دمضاربت مال دنفقي(مصارفو) توان ولري نو په حضر كي هم صحيح ده.

د- شافي فقهاء بيا نفقه دوو برخو ته ويشي لومړي: هغه نفقه (مصارف) چي دمضاربت په مال پوري تړاو لري، دويم: هغه نفقات چي پخپله مضارب شخص پوري لري، لومړي قسم نفقات به دمضاربت له مال څخه وي لكه دمال انتقال له يو ځاي څخه بل ته، له او وركيدو څخه ساتنه او داسي نور، خو مضارب چي څه كار ترسره كوي لكه جامي جوړول، يا ديوي وړي برخي مال انتقال له يو ځاي څخه بل ځاي ته، نو پدي صورت كي مضارب ته پكار نده چي دمضاربت دمال څخه يي واخلي، البته دشافعي فقهاء په اند په مساله كي دوه نظره موجود دي: ظاهر او څرګند يي دادي چي په حضر كي به هيڅ قسم نفقه دمضاربت له مال څخه نه اخلي ځكه امكان لري دمضاربت ټوله ګټه همدا وي نو هغه مقصد چي له مخي دمضاربت ترون رامينځته شوي نه حاصليږي، خو ددوي دويم نظر دادى چي اخستلاي شي يعني دمضاربت دمال څخه نفقه په حضر كي هم اخستلاي شي خو چي دمضاربت دمال لپاره وي.

هـ- حنابله علماء وايي چي په سفر كي ټول مصارف دمضاربت له مال څخه كيږي خو په حضر كي هم كولاي شي پدي شرط چي دترون پر مهال يي دا شرط كړي وي.

دعلماو ددي اختلاف څخه دي نتیجي رسيږو چي دمضاربت دمال څخه هغه نفقه مصرفول جواز لري چي دعرف له مخي ټاکله کيږي.

اوس پوښتنه داده چي ايا ددي اصولو په رڼا کي مشترك مضارب په تير بيا بانك كولاي شي دغسي نفقه دمضاربت پکار کي مصرف کړي؟

مخکي څرگنده شوه چي مشترك مضارب پخپله كړنه اوعمل كي په هغو شرايطو او قيوداتو مكلف ندي كوم چي خاص مضارب پري مكلف دي، نو پدي اساس مشترك مضارب ته ددي اړتيا نشته چي دا شرط کړي کله چي مشترك مضارب موسسه او يا بانك وي يعني طبيعي شخص نوي، ځكه بانك تل پداسي ځاي كي وي چي هغه مركزي او تجارتي حيثيت ولري سربيره پردي بانك پوهه او مسلكي مامورينو ته اړتيا لري چي هغوي ته به دهغوي دمستوا مطابق معاشات وركوي،دارنگه ګڼ شمير وسايلو او الاتو ته ضرورت لري چي دا واړه كارونه ددي جوگه ندي چي اندازه يي معلومه شي لكه په خاص مضاربت كي چي معلوميږي.

پدي اساس بانك نشي كولاي خپل ټول مصارف په ګډون دمامورينو دمعاشاتو دمضاربت له مال څخه واخلي، ځكه كومه نفقه (مصارف) چي فقهاو جواز وركړي هغه تر سفر پوري ځانګړي ده، او حنابله و چي په حضر كي جواز وركړي خو هغه يوازي تر ډوډۍ او جامو پوري خاصه ده، چي دعرف مطابق به يي استعمالوي، سربيره ددي دبانك مصارف دومره لوړ دي چي ديو عادي سړي د قدرت او وس څخه بهر دي، پدي اساس بانك نشي كولاي هيڅ قسمه مصارف دمضاربت دمال څخه واخلي پرته له هغو نه چي صرف دمضارب كار پوري تړاو لري لكه دصادري واردي كتاب، مطبوعات په تيره بيا چي استثماري عمل وي، البته هغه مضاربين (كاركوونكي) چي دبانك سره يي تړون کړي وي او دهمدي بانك سره كار كوي ددوي مصارف به داتفاق مطابق دمضاربت دمال څخه وي دهر يوه به دخپلي دندي او شرايطو مطابق مصرف وي.

د ګټي د تقسيم اساسامي

بانك دګټي په اړوند دوه حقه ترلاسه كوي:

الف: يوه ګټه بانك پدي لاسته راوړي چي مضارب بلل كيږي، البته دا ګټه به دخپلوا مقرراتو سره سم معلومه او ښكاره وي كه هغه نيمه وي دريمه برخه وي او كه لدينه زياته يا كمه وي، خو داګټه به له هغي ګټي څخه اخستله كيږي چي په اوږدو دكال كي په ډاګيزه توګه لاسته راغلي وي.

ب: بله پدي اعتبار اخلي چي ديوي برخي هغه مال څښتن ځان بولي چي داستثمار لپاره پكار اچولي شويدي، برابره خبره ده كه دغه مال دبانك دراس المال يوه برخه دهغه مال څخه وي چي بانك يي تل احتياط پخاطر ساتي او كه

دهغو مالونو يوه برخه وي چي په جاري حسابونو دبانك كي خلك ږدي اودضرورت پر اساس يي بيرته له بانك څخه اخلي.

كه نومړي مال دلومړي قسم څخه وي بيا مشكل نشته ځكه بانك تل يوه اندازه مال داحتياط په شكل له ځان سره همداسي ساتي، نو څرنگه چي دبانك مال دي په هماغه اندازه كلني گټه هم دده كيږي، ځكه دی دټولو مالونو دسلامتيا ضامن دی.

البته ددويم حق په هكله موضوع وضاحت ته اړتيا لري ځكه دغه مالونه تل يو له بله گډيږي او كله ايستل كيږي كله بيا بيرته ورته ستنيږي، نو ددي مشكل پر اساس دري فرمولي او فرضي لاري موجودي دي:

الف: هغه مال چي ثابت وي او استثمار لپاره له پيل دكال څخه بيا ترپايه موجود وي.

ب: هغه مال چي څښتن يي ايښي وي چي دكال په اوږدو كي يا ټول بيرته اخلي او يا يوه برخه اخلي.

ج: هغه مال چي دكال له پيل څخه نه و موجود خو دكال په اوږدو كي بانك ته راوړل شوه.

دلومړي حالت يا مال مساله څرگنده او څه مشكل پكښي نشته، ځكه دده دگټي اندازه معلومه ده چي حساب به يي په لاندي توگه صورت نيسي:

د استثمار اندازه او دحساب نوعیت

ټولي په بانك كي ښودل شوي پيسي 100

ټولي پيسي چي ددي كار لپاره ځانګړي شوي وي په ټوله هغه ګټه كي ضرب وركړي چي د توزيع لپاره خاص شوي وي البته لدينه وړاندي به دبانك برخه ورڅخه وباسي، پدي سره كولاي شي دهر مال دګټي اندازه معلومه شي، يعني كله چي دبانك برخه ورڅخه وايستله شوه، باقي به ټول مال وويشي هر څومره چي ورته ورسيده هماغه ددغه مال چي داستثمار لپاره يي ايښي ګټه ده.

اوكه پخوا له كال پوره كيدو څخه يي دخپل مال يوه برخه وايسته نو دا سړي داسي مثال لري لكه يو كس ته چي دمضاربت لپاره پيسي وركړي وي خو پخوا له معلوميدو دګټي يا تاوان څخه يي يوه بيرته ورنه واخستي چي پدي سره دمضاربت راس المال راټيټ شو نو پدي صورت كي دمالي كال دپوره كيدو سره سم دده حساب به باقي پيسو كيږي پدي معنى چي كله كلني حساب كيږي نو دده هغو پيسو ته به كتل كيږي چي بالفعل موجودي دي دهغو په اندازه به ګټه وركوله كيږي.

ددريم او وروستي حالت په اړوند بايد ووايو چي پدي صورت كي دمال ښښتن دكال په اوږدو كي خپل مال بانك ته دمضاربت په شكل وركوي، دبيلګي په توګه كه يو سړي زر ديناره د مارچ په مياشت كي وركړي او بل يي دسبتمبر په مياشت كي وركړي نو دغه مساله وضاحت او بيان ته اړتيا لري چي هغه په لاندي دول ده:

پرته له شك نه چي په خاص مضاربت كي ددغه حالت ځرګندتيا نشته، تر څو دهغه پواسطه ورته لار هواره كړو، ځكه خاص مضاربت يومستقل ترون دى چي دكار دشروع څخه وروسته نور مال ورسره نه يوځاي كيږي، مګر هغه اساسنامي اوا صول چي مونږ مخكي څرګند كړو او په ګټي پوري تړاو لرل دهغو په رڼا كي مونږ كولاي شو لار دحل ورته ومومو، هغه پدي معنى چي يوازي داستثمار لپاره په بانك كي دمال ښودل دګټي داستحقاق لامل ګرځي، لكه څرنګه چي شريك په هغه صورت كي چي مال يي سره ګډ كړي نوي دګټي مستحق ګرځي.

دغه كړنه او عمل دبانك په استثماري حساباتو كي دكال په اوږدو كي روانه وي، نو پدي اساس هغه كس چي خپل مال كال په اوږدو كي بانك ته داستثمار لپاره وركړي دګټي مستحق ګڼل كيږي، البته امكان لري ده ته له پخوا څخه ددي ابلاغ وشي چي ستا مال به يوه يا دوه مياشتي وروسته دمياشتي دسر څخه په كار اچول كيږي، ځكه بانك تل دخپلو مالونو داستثمار لپاره ځانګړي پروګرام او پلان لري چي دهغه پلان له مخي پيسي په كار اچوي، دا په خلاف دسودي بانكونو ځكه هلته امكان لري له هماغي دويمي ورځي دده دمال ګټه شروع شي.

خو ددي نيتو داختلاف په صورت كي چي يويي له پيل دكال څخه مال سپاري او بل يي دنيمايي كال څخه وروسته وركوي دحساب فرموله يي په هماغه اساس روانه وي لكه مخكي چي بيان تير شو او هغه دفايدي او نمرو طريقه

وه، پدي معنی چي پیسي به په ورځو کي ضرب کړي، ترڅو دټولو پیسو وخت او مدت معلوم کړي شي، او دټول کال دهري ورځي اندازه ګټه معلومه شي، نو چا چي زر دیناره لږ مخکي له نیمایي دکال څخه ایښي وي نوداسي به يي فرض کړو لکه ده چي پنځه سوره دیناره له پیل دکال څخه ایښي دي، ځکه دده زر دیناره به په باقي میاشتو کي ضربیږي چي هغه شپږ میاشتي دي، او دغه چي په ټولو میاشتو دکال کي ضرب ورکړي شي خپله پنځه سوه دیناره ورنه جوړیږي.

د قرض چکونه

دغه چکونه عبارت دي له هغو قرضونو څخه چي شرکت ئي له عام ولس څخه دسودي ګټي په اساس اخلي، دغه چکونه په معاصرو کړنو کي د قبول وړ دي چي بیلوالي نه قبلوي.

شرکتونه کله ناکله دخپلو مالي ستونزو له کبله دغه رنګي چکونه صادروي ځکه دوي دخپلو کړنو دسرته رسولو لپاره زیاتو مالونو اړتیا لري او هغه برخي (سهام) چي ترلاسه کړي دي هغه کفایت نکوي نو دخپلو پروژو د پراخوالي او سرته رسولو لپاره دغه چکونه ترلاسه کوي او نه غواړي چي عام ولس ته دنورو برخو (سهمونو) اعلان وکړي ځکه پدغسي صورت کي دشریکانو دګټو برخي ډیري کمیږي، پدي اساس شرکتونه له خلکو څخه ددغسي قرضونو غوښتنه کوي، او له بلي خوا ډیر داسي خلك وي چي زیات شمیر پیسي ئي د راتلونکي ضرورتونو لپاره ساتلي وي، او دغه پیسي ئي یا پخپلوکورونو کي ایښي وي، او یا ئي دبانك په جاري حساب کي ایښي وي، نو دغه پیسي دداسي ګټي لپاره نه استعمالیږي چي ټولو هیوادوالو ته ګټه ورسوي، او په هغه صورت کي به يي ګټه رسیږي چي سوداګرانو ته ئي ورکړي ترڅو ئي هغوي پخپلو تجارتي کړنو کي وکاروي، مګر دمالونو څښتنان دا قسم قرضونه ځکه نه ورکوي چي دوي لدینه ویریږي چي دضرورت په وخت کي به بیا لاسته نه ورځي.

ددي ویري له کبله د قرضي چکونه مفکوره راډاګیزه شوه ترڅو شتمن دیته وهڅوي چي په قرض ئي ورکړي او ویري له فکرونو څخه وباسي، او ددي لپاره ئي دوه لاري پکار واچولي:

لومړي: شتمنو ته د خپلو قرضونو په مقابل کي د معلومي سودي ګټي تمه ورکول.

دویم: داسي چکونه ورنه جوړول چي هرچاته دمنلو وړ وي، پدي معنی چي که څښتن ئي هر وخت وغواړي دغه چك وپلوري نو کولاي شي په ازاد بازار کي دبازار په نرخ وپلوري چي په زیاترو حالاتو کي دبازار نرخ تر هغه نه زیات وي چي پري لیکلي وي.

معاصر اقتصادي نظام لدي لاري څخه وکولای شواي چي دخلکو هغه شتمني چي په کورونو کي ایښي وي په کار واچوي، مګر څرنګه چي دغه کړنه په سودي قرض ولاړه ده نو اسلامي شریعت دغسي کړني ته اجازه نه ورکوي، دا سربیره پردي چي ګڼ شمیر ټولنیز اوشرعي مفاسد ترینه ولاړیږي.

له همدي کبله یو شمیر مسلمانانو په ځیني اسلامي هیوادونو کي ددي چکونو بدیل هڅي وکړي چي وروسته له څیړني څخه ئي د (دمضاربت چکونه) را ویستل، مضاربت لکه مخکي چي بیان تیر شو په اسلامي فقه کي معلومه او پیژندل شوي کړنه ده چي دمال څښتن کارکوونکي ته مال سپاري او هغه پري کار کوي او ګټه ئي ترمنځ شریکه وي.

نو د ددي چکونو څخه بنسټیز هدف دادي چي د څښتن او صادرونکي ترمنځ ئي دمضاربت تړون (عقد) رامنځته شي، او پدي صورت کي به دچك څښتن ته معینه ګټه نه ورکوله کیږي، بلکي که تجارت ګټه وکړي نو ده ته به دفیصدي په حساب ګټه ورکوله کیږي.

دهمدي موضوع په اړوند یو شمیر اسلامي هیوادونو ځانګړي قوانین وضع کړه دهمدي جملي څخه د اردن د 1981م کال قانون، او دپاکستان دشرکتونو قانون چي په کال 1984م کي صادر شو او پدي قانون کي مستقل یو فصل د همدي مضاربوي چکونو په باره کي دي البته مونږ به په لنډ ډول داردن قانون ته اشاره وکړو:

-1د مضاربت چکونه عبارت دي له هغو تصدیق شویو پاڼو څخه چي ځانګړي قیمت لري او څښتنانو په نوم ئي دهغو پیسو په مقابل کي صاردي شویدي چي دپروژي خاوند ته ئي ورکړي ترڅو هغه پري خپله پروژه وچلوي او ګټه یرینه لاسته راوړي.

-2د چکونو څښتنانو ته دپروژي دګټي څخه یو شمیر محدود شي ورکول کیږي،او دغه تحدید به دچکونو دصادریدو پر مهال معلومیږي، دیادوني وړ ده چي دچکونه پخپل ذات کي هیڅ فایده نلري، او نه ئي څښتنانو ته ددي حق شته چي دکلنۍ محدودي ګټي غوښتنه وکړي.

-3په اسلامي فقه کښي که دمضاربت ګټه دکارکوونکي او دمال دڅښتن ترمنځ ددوي دتوافق مطابق دکار یا عمل په پاي کي ویشله کیږي، مګر اردني قانون د مضاربوي چکونو په اړوند وائي چي ګټه به هر وخت یا دکار په پاي کي نه ویشله کیږي، یوازي دچك څښتن ته هغه ځانګړي شوي ګټه ورکړله کیږي، نو دهر کار په پاي کي دده ځانګړي ګټه ورکوله کیږي او دچك صادرونکي جهت ته نه ورکوله کیږي بلکي دا ګټه به دپروژي سره محفوظه پرته وي ترڅو ددي ګټي څخه په تدریجي توګه هغه پیسي پوره کړي چي دچکونو څښتنان ئي غواړي.

-4دچك په هر خاوند لازمه ده چي دتړون له مخي په ټاکل شوي وختونو کي خپل چکونه وړاندي کړي، او له صادرونکي جهت څخه به غوښتنه کیږي چي دچکونه نومول شوي قیمت ورته ورکړي، اوپدي سره به هغه مال بیرته

ستون کړي چي دسند په عوض کي ورکړي و، البته په چك په صادرونکي جهت لازمه ده چي دچك نومول شوي قيمت سره له ساتلي ګټي ورته وسپاري، لکه مخکي چي بيان وشو.

5-پدي سره دچکونو څښتنان هغه مال چي پروژي ته ئي ورکړي تر هرڅه مخکي بيرته لاسته راوړي، ترڅو پدي سره دټولو خاوندانو دچکونو معامله تصفيه شي، اوددي کړني په کولو سره به صادرونکي جهت دپروژي او دهغي دټولو الاتو څښتن وګرځي، چي په پايله کي به ټوله پروژه دصادرونکي جهت دهغو چکونو ګټه شي چي پکار ئي اچولي وو.

6-کچيري پروژه له تاوان يا خساري سره مخ شي، نو قاعده داده چي دغه تاوان دچکونومالکان پرغاړه واخلي، ځکه دوي دمالونو څښتنان دي، مګر داردن قانون پدي ټينګار کړي چي دغه تاوان به دچکونو څښتنانو ته حکومت ورکوي او هغه به په قضيه کي دريم لوري واقع کيږي، پدي معنی چي دتاوان ضامن به حکومت وي، او هغه به دچك نومول شوي تاوان ګالي، کچيري داسي تاوان وشي چي دپروژي ټوله سرمايه پکښي له منځه لاړه شي نو حکومت به ددي جبيره کوي او دچکونومالکانو ته به پيسي ورکوي.

7-البته حکومت چي کوم تاوان دچکونو څښتنانو ته ورکوي دا به دچکونو په صادرونکي جهت قرض وي، کله چي بيرته په پښو ودريږي نو دغه قرض به دوباره حکومت ته سپاري.

دا داردن دقانون لنډيز و چي د مضاربت دسندونو په اړوند ئي خپور کړي، خو که ديته په ځير وګورو ګڼ شمير ستونزي ورسره مل دي چي ځيني په لاندي ډول دي:

1-دمضاربت طبيعي بڼه دا ده چي هيڅوك نه دسرمايه ضامن کيداي شي او نه دګټي، ځکه چي په مضاربت کي چي څه ګټه لاسته راځي هغه تجارتي ګټه ده، او تل تجارتي ګټه هغه وخت لاسته راځي چي تاوان ورسره تړلي وي، کله چي سرمايه دکوم لوري له خوا ډاډمنه وي (مضمونه) وي بيا دمضاربت تړون (عقد) ورته نشي ويل کيداي، نو داردن په قانون کي راغلي چي دچك دنومول شوي قيمت ضمانت ورکول کيږي، دغه شرط داسلامي مضاربت سره اړخ نه لګوي.

2-که څوك ووائي چي کوم کس چي ددغه چك ضمانت کوي هغه دچك صادرونکي جهت ندي او نه کار کوونکي دی، بلکي حکومت چي دريم لوري بلل کيږي ددي ضامن دی، او په شريعت کي چي کومه منع راغلي هغه داده چي دتړون (عقد) کوم لوري د بل لوري دمال ضامن شي، خوکه دريم سړي را وړاندي کيږي او دتاوان پر مهال ئي ضمانت کوي نو دا خو دشريعت سره څه ټکر نخوري.

ددي په ځواب کي بايد وويل شي دغه رنګي عبارت داردن په قانون کي ندي راغلي، ځکه حکومت دچك دنومول شوي قيمت ضمانت په خيراتي (تبرعي) توګه نکوي لکه يو څوك چي پخپل تجارت کي تاواني شي او بل کس دمرستي او خيرات په توګه دا تاوان ورکړي، بلکي حکومت دغه نومول شوي تاوان د چك دصادرونکي په نماينده ګي ورکوي،له

همدي كبله هغه مال چي حكومت ئي خلكو ته وركوي، په صادرونكي جهت ئي قرض دی، هر كله چي دسنداتو پيسي وسپاري حكومت ته به خپل قرص سپاري، نو ځرنگه چي صادرونكي جهت پدي ملزم دی چي دحكومت قرض به وركوي ددي معنی داده چي په حقيقت كي صادرونكي جهت دده دسند ضامن دی نه حكومت.

-2كچيري دحكومت په قانون كي بدلون راشي او حكومت پدغه مساله كي ځان (متبرع) وگني، او داسي وښي چي كوم مال ئي دتاوان پر مهال خلكو ته وركړي دهغه ذمه وار صادرونكي جهت ندي نو بيا به دقانو عبارت داسي راشي (ددريم لوري لخوا ضمانت) ددي فرمولي بنسټ په اسلامي فقه دكفيل سره ورته والي لري، مگر په اسلامي فقه كي هغه مهال كفيل ضامن دي چي كفيل ئي له اصيل نه بيااخلي نو واقعيت كي ضمانت اصيل ته راجع كيږي، لكه قرض، دپلورل شوي توكي قيمت، او داراز ټول قرضونه كچيري اصيل ضامن د كفيل نوي نو كفالت نه صحيح كيږي، لكه امانت، دشركت يا مضاربت سرمايه او داسي نور، دغه فقهي فرموله دټولو علماو په نزد صحيح ده چي هيڅا پكښي اختلاف ندی كړي.

مرغيناني پخپل كتاب هدايه كي وائي:

"كفالت په مضمون كړي شويو توكو كي كه څه هم زمونږ له نظره صحيح ده او امام شافعي رحمه الله ورسره مخالف دی، خو دغه به پخپل ذات سره مضمون وي، لكه په فاسده بيعه كي پلورل شوي توكي، يا غصب كړي شوي شيان، نه پدي معنی چي په بل شي سره به مضمون وي، لكه پلورل شوي توكي، گروشوي شيان، اونه داسي چي هغه دامانت بنه ولري لكه خپله امانتي شيان، يا په عاريت اخستونكي توكي، يا مستاجر، يا دمضاربت مال او ياهم دشركت مال "
.

دارنگه خطيب شربيني شافعي وائي:

"دهر عين چي دچا په لاس كوي هغه مضمون دی پدي سره چي بيرته به يي سپاري، او ددغسي عين ضمانت صحيح دی، لكه غصب كړی شوي توكي، عاريت اخستل شوي توكي، او هغه پلورل شوي توكي چي تسليم (قبض) كړي ئي نوي، مگر كچيري عين دهغه چا په لاس كي چي وي او مضمون نوي لكه امانت، دشريك سره مال، وكيل،او وصي نو دوي پدي ملزم ندي چي ضامن به وي، ځكه پدوي دا لازمه ده چي پري ئي ږدي نه دا چي بيرته ئي رد كړي. "

بن الهمام وائي:

"دخساري ضمانت غلط او باطل دی، ځكه ضمان په هغه څه كي راځي چي هغه مضمون كړي شوي وي، او د تاوان ضامن هيڅوك ندی، آن كچيري پلورونكی په بازار كي ووائي: ټول تاوان چي درته رسيږي هغه پر ما، او يا د مرئي پيردونكي ته ووائي: كچيري دا مرئي وتښتيده نو تاوان ئي پرما دا صحيح نده. "

په پورتنيو شيانو کي دکفالت دنه صحت لامل دا دی چي دکومو پيسو کفالت ئي کړي کفيل دقضاء له مخي پدي مکلف ندي چي دهغه تاوان به ورکوي، دا راز دچا چي کفالت شوي نو هغه ته دا صحيح نده چي محکمي ته لاړ شي او له کفيل څخه تاوان وغواړي، مگر داچي دريم لوري خپل ځان پدي مکلف گڼي چي دتاوان پر مهال به دی تاوان ورکوي دا يوازي ژمنه بلله کيږي چي ددين له مخي وفا کول پري لازمي دي مگر دقضاء له مخي مکلف ندی چي وفاء به پري کوي، کچيري اوس دريم لوري پخپله ژمنه وفاء وکړي او نوموړي پيسي وسپاري، نو دسند(چك) خاوند ته روا ده چي وائي خلي، مگر قاضي نشي کولاي چي کفيل پدي مکلف کړي چي پخپله ژمنه به ارومرو وفاء کوي.

ايا اوس کولاي شو چي دمالکيانو پر مذهب عمل وکړو او ووايو چي دقضاء په وړاندي کفيل مکلف دی چي پخپله ژمنه وفاء وکړي؟ کچيري مونږ دغه ژمنه ملزمه وگڼو نو ضمانت بيا لازمي بڼه خپلوي، پدغسي صورت کي دفقهاو ددي قول معنی له مينځه ځي چي وائي: دمضاربت او شرکت دسرمائي کفالت نه صحيح کيږي.

د مضاربت دسندونو (چکونو) دپوره کولو مساله

داردن په قانون دريمه نيوکه داده چي: دمضاربت دچکونو هغه پيسي څښتنانو ته سپارل چي نومول شوي وي، پدغي رنگي پيسي سپارل موضوع د مضاربت څخه وزي او دقرض بڼه خپلوي.

البته ددي موضوع لا وضاحت لپاره به لومړي دمسالي فقهي بڼه وڅيړو: حقيقت دادی چي دچکونو ختمولو معنی داده چي دمضاربت مال به دچکونو څښتنانو ته د مال دڅښتن لخوا ورکول کيږي، البته کچيري دمضاربت مال ټول نقد شوي وي بيا مسله اسانه ده، مگر ستونزه هغه وخت رامنځته کيږي چي دمضاربت مال په توکو بدل شوي وي، ځکه پدغسي صورت کي به دمضاربت مال سپارل داسي معنی ورکړي چي له مضارب څخه دغه توکي په بيعه اخلي، ځکه ټول اخستل شوي توکي دمالونو دڅښتنانو ملکيت گڼل کيږي، او مضارب په عين دتوکو کي هيڅ حق نلري، بلکي کچيري خرڅ شي او گټه وکړي نو په گټه کي دده برخه شته، اوس کچيري دچك څښتن صادرونکي جهت ته خپل چك وړاندي کوي ترڅو خپل مال ترلاسه کړي نو دغه کړنه پداسي حال کي کوي چي دمضاربت ټوله سرمايه يا زياتره سرمايه په صنعتي اويا تجارتي پروژه بدله شويده، نو دچك خاوند له صادرونکي جهت څخه خپله په پروژه کي گډه (خلطه) شوي برخه پلوري، پدي اساس ددغسي چکونو پيسي سپارل دبيعي په احکاموکي داخليږي چي هغه په لاندي ډول دي:

لومړي: ايا دمال څښتن ته روا ده چي دمضاربت څخه خپل مال پداسي وخت کي ستون کړي چي هغه نقد شوی نوي؟

دویم: ایا دمضاربت په تړون (عقد) کي ددغسي ستنیدو شرط جواز لري؟

دریم: کچیري دمضاربت څخه دمال ستنیدنه روا وي نو ایا هغه به دچك نومول شوي قیمت په اندازه پیسي ستنوي او که به دبازار دقیمت په اندازه پیسي ستنوي؟

لومړي مساله: دمضاربت څخه پداسي حال کي بیرته مال اخستل چي هغه نقد شوي نوي دفقهي له نظره دا دمضاربت فسخه کول او یا د مضاربت له تړون (عقد) څخه ځان ایستل دي، فقهاء وائي پدغسي حالت کي په مضارب لازمه ده چي اخستل شوي توکي وپلوري.

په الدر المختار کي راغلي دي: مضارب دمال دڅښتن په لري کولو سره له مضاربت نه وزي.... کچیري په لري کولو خبر شو او دمضاربت مال دتجارت توکي و نو هغه به پلوري. "

ابن قدامه په مغني کي ویلي: "مضاربت له هغو تړونونو (عقودو) څخه دی چي دیو طرف په فسخه کولو سره فسخه کیږي، کچیري دمضاربت تړون (عقد) فسخه کړی شي او مال دمضاربت په تجارتي توکو بند وي بیا دواړه لوري په پلورلو یا تقسیم اتفاق وکړ نو دا روا ده، ځکه حق ددوي دواړو دی دبل چا ورسره شرکت نشته... کچیري دمال څښتن د دمضاربت دمال دپلورلو غوښتنه وکړي او مضارب (کارکوونکی) ئي ونه مني نو پدي کي دعلماو دوه نظره دي: یو داچي مضارب به په پلورلو مجبوریږي چي دا دشافعي رحمه الله نظر دی ځکه په مضارب لازمه ده چي خاوند ته داسي مال وسپاري لکه څرنګه ئي چي ترینه اخستي دی، او دویم نظر دادی چي په پلورلو نه مجبوریږي په تیره بیا هغه مهال چي په خرڅولو دمال کي ګټه نوي، یا دمال څښتن ووائي چي دمضارب حق پکښي نشته. "

ددي څخه داسي څرګنده شوه چي دمضاربت څخه دمال ستنول دشریعت له مخي جواز لري، او پدغه مهال کچیري دمضاربت پیسي په توکو بدلي شوي وي نو هغه به پلوري، دا څرګنده ده چي کچیري غواړي دغه دمضاربت مال په دریم کس وپلوري نو جواز لري نو څرنګه چي ددریم کس سره عقد جواز لري دارنګه دمال دڅښتن او مضارب ترمنځ هم دغه دبیعي عقد جواز لري، مضارب کولاي شي دغه توکي دځان لپاره واخلي، او خاوند دمال ته خپلي پیسي ورکړي، نو پدي سره به دمال څښتن خپله سرمایه او ګټه واخلي او مضارب به هم خپله ګټه واخلي.

دویمه مساله: دمضاربت دمال ستنول دبیعي دتړون (عقد) له مخي، دا هم جواز لري، ځکه داسي شرط دی چي دمضاربت دتړون دغوښتني مخالف ندی، ځکه دمال څښتن کولاي شي چي دمضاربت هر وخت چي وغواړي دمضاربت تړون (عقد) ختم کړي نو ختمولاي ئي شي، پدي حالت کي په مضارب لازمه ده چي توکي وپلوري او دمال څښتن ته خپله سرمایه سره دګټي وسپاري، نو په مضاربت کي دبیعي شرط داسي شرط دی چي دمضاربت دتړون (عقد) له فطرت څخه دی پدي معنی چي ورسره منافي ندي، مګر یوه خبره دلته داده چي دمضاربت دمال توکي یوازي په مضارب پلورل کیږي، او دا هم دشریعت له مخي څه ممانعت نلري، ځکه دمال څښتن او مضارب ترمنځ دمضاربت په مال دبیعي عقد دګڼ شمیر علماو له نظره جواز لري، کاساني وائي:

"په مضاربت کي دمال څښتن او مضارب دواړه کولاي شي يو له بله دمضاربت مال واخلي او خرڅ کړي، اګرکه دمضاربت په مال ګټه هم نوي دا دابوحنيفه ابويوسف او محمد نظر دی، مګر زفر وائي چي نشي کولاي، ځکه دده له انده دا دمال خرڅول او اخستل دي په مال باندي او مال يوازي دخاوند ومال ملکيت دی نه دمضارب، نو پدي اساس جواز نلري، لکه وکيل له موکل سره، خو نور دري واړه امامان وائي: دمضاربت په مال کي دمال څښتن دسرمائي مالك دی، نه دتصرف، او دتصرف په حق کي دپردي په څير دی، او مضارب پکښي دتصرف ملکيت لري نه دسرمائي، په سرمايه کي دپردي په شان دی، تردي چي دمال څښتن نشي کولاي له تصرف څخه ئي منع کړي، نو ددواړو په حق کي دمضاربت مال داسي مثال لري لکه دپردي مال چي وي، له همدي کبله پلورل او پيرودل صحيح دي. "

ددي فرمولي پر اساس کچيري مضارب دمال په څښتن بيعه شرط کړي نو دا دمضاربت دتړون سره ټکر نخوري، او په شريعت کي دا روا ده.

دريمه مساله: ايا دمضاربت دچکونو قيمت به نومول شوي قيمت وي او که دبازار قيمت؟ داسي ښکاري چي غوره به دا وي چي دبازار قيمت ورکړي، کچيري دبازار دقيمت او نومول شوي قيمت ترمنځ توپير موجود وي نو دغه توپير به دمضاربت دمال ګټه شي، چي دمال دڅښتن او مضارب ترمنځ به ددوي دتړون پر اساس وويشل شي.

ددي مثال داسي دي: کچيري مونږ فرض کړو چي نومول شوي قيمت دچك سل افغانۍ دی او دورکړي پر مهال ئي بازاري قيمت يوسل او شل افغانۍ و، اوس کچيري مضارب اخستل غواړي دمضاربت مال ته به يوسل اوشل افغانۍ ورکړي، چي دغه زيادت (شل افغانۍ) دمضاربت په ګټه کي راشي، کچيري دمضاربت تړون (عقد) په نيمائي شوي وي نو لس به دمال څښتن ته ورکړي او لس به مضارب ته پاتي شي، پدي سره به مضارب دپروژي هغه برخه په يو سل او شل افغانۍ واخلي چي ددغه سند مقابل کي په پروژه کي موجوده وه.

داچي دسند قيمت به دبازار قيمت وي ددي دليل دادی چي اصل کي دمضاربت مال ټول دمال دڅښتن دی، مضارب پرته له ټاکل شوي ګټي نه بل حق په مال کي نلري، کچيري اوس د سند قيمت په بازار کي لوړ شوي وي، نو ددي معنی دا ده چي دمضاربت په مال کي زيادت راغلي دی، او مضاربت مال په ګډون د زيادت دمال دڅښتن ملکيت دی، کچيري دمال څښتن ته اوس دچك يا سند هغه نومول شوي قيمت ورکوي نو دا له شريعت په وړاندي جواز نلري، ځکه دا دمضاربت دتړون (عقد) سره منافي دی، فقهاء په زغرده دغه مساله بيان کړيده، کاساني رحمه الله وائي: " کچيري مضارب دمضاربت په مال توکي را ونيسي او پدي کي زيادت وي يانوي، خو وروسته دمال څښتن وغوښتل چي دا خرڅ کړي، مګر مضارب ددي سره مخالفت کول او غوښتل ئي ترهغه پوري ونه پلورل شي ترڅو ئي چي ګټه نوي کړي، پدي حالت کي به مضارب ديته اړ کيږي چي خرڅ ئي کړي، اويا دا چي دمال څښتن ته ئي خپله سرمايه وسپاري،ځکه دمال څښتن ددي دخپلي ارادي څخه پدي خاطر منع کول چي دبل چا حق کيداي

شي پکښې ثابت شي چې هغه ګټه ده، دا هیڅ اساس نلري، بلکې هغه ته به ویل کیږي که ته غواړې چې پاتې شي نو ما ته خپله سرمایه راکړه، او کچیرې پکښې ګټه وي نو ورته به ووائې ماته خپله سرمایه سره دګټې راکړه، او سامان به ستا شي. "

ددې څخه څرګنده شوه چې دمال څښتن یوازې دنومول شوي قیمت (چې هغه سرمایه ده) مستحق ندی بلکې ددې سره سره د ګټې مستحق هم دی،له همدې کبله صرف دسند نومول شوي قیمت نه ورکول کیږي، بلکې لازمه ده چې بیعه دسند به بازاري قیمت ترسره شي، بیابه ګټه ددوي دواړو ترمنځ دخپل تړون (عقد) پراساس ویشله کیږي.

ددې پورته څرګندونو څخه په لنډ ډول درې حالات واضح کیږي:

لومړی: کچیرې دسند (چك) اسمي قیمت دبازاري قیمت سره یو شانته وي نو خبره ختمه ده هماغه قیمت به ورکړي او مساله به پاي ته ورسیږي.

دویم: کچیرې بازاري قیمت داسمي قیمت څخه کم وي، نو دبازاري قیمت په اندازه پیسې به ورکړي او کوم کمښت چې راغلی هغه به دسند دخاوند په تاوان کې شمار شي.

دریم: کچیرې بازاري قیمت داسمي قیمت څخه لوړ وي نو پدې صورت کې به هم دبازاري قیمت په اندازې پیسې ورکوي البته زیادت په ګټه کې شمیرل کیږي چې دمال دڅښتن او مضارب تر منځ شریکه ده نو هغه به پخپلو مینځو کې دخپل تړون پر اساس وویشي.

دبانکونو په اړوند یو شمیر نوري مسائل هم موجود دي لکه په ربوي بانکونو کار کول، یا پدغسې بانکونو پیسې ښودل دا مسائل به په مختصر ډول په لاندې توګه وڅیړو:

په سودي بانکونو کې کار کول:

مخکې څرګنده شوه چې سودي بانکونه په واقعیت کې سودي موسسات دي، او سود په اسلام کې حرام دی، نو څرنګه چې سود حرام دې دارنګه پدغسې بانکونو کې چې په سود روان دي کار کول هم پکښې حرام دي، چې ددغه حرمت دوه لاملونه دي:

لومړی: په سودي بانکونو کې کار کول دهغوي سره مرسته او په ناروا کې ګډون کول دي، چې دغه کړنه په ناروا کې کمك او مرسته بلله کیږي الله پاك مومنان ددغسې کړني څخه منع کړيدي پدې اړوند ئې داسې فرمایلي دي:
"وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الرثم والعدوان. "

ژباړه: کوم کارونه چې دنیکي او خداي پالني دي په هغوکي له ټولو سره مرسته وکړی، او کوم کارونه چې دګناه او تیري دي په هغو کي دهیڅچا ملاتړ مکوی.

قرطبي پخپل تفسیر کي ویلي دي: دا آیت دنبي کریم صلی الله علیه وسلم دهغي وینا سره برابر دی چي ویلي دي: هغه کس چي نیك کارونه خلکو ته ښي دهغه ثواب دهغه سره برابر دی چي کوي ئي" او داسي هم ویل کیږي چي بدو کارونو ته خلك رابلل دهغه سره برابر دی چي کوي ئي.

دارنګه دي زیاتوي: دظالم او تیري کوونکي څخه مخ اړول او دهغه مرسته نه کول فرض دي، دخپلي ناروا څخه ئي ګرځول واجب دي.

ابګن کثیر وائي: له باطل او تیري څخه به ئي منع کوي او په تیري او ګناه کي به ورسره مرسته نکوي.

پدي کي شك نشته چي دغه آیت عامه قاعده ده او فقهاو دلیل پري نیولي چي دفتني پر مهال به سلاح نه پلوري، ځکه دا دتیري کوونکو سره مرسته ده.

نووي په شرح المهذب کي ویلي دي: " په هغه چا دانګورو خرڅول حرام دي چي هغه شراب ورڅخه جوړوي، دارنګه دخرماء خرڅول په هغه چا چي نبیذ (دشرابو یو ډول) ورڅخه جوړوي، او سلاح پلورل په هغه چا چي دالله احکامو نا فرماني کوي، ځکه لري نده چي دا دالله پاك په نافرماني کي مرسته وي. "

مالکي علماو ذکر کړي که یو څوك په زور (غصب) یو شي له چانه واخلي بیا ئي ورثه و ته پاتي شي اویائي چاته په تحفه ورکړي نو وارث او تحفه ورکړی شوي په تاوان کي دغاصب په شان دي.

ددي څخه څرګنده شوه چي هغه مامور چي په سودي بانك کي کار کوي دا ورته معلومه ده چي بانك په سود ولاړ دی، او خلکو مالونه په ناروا توګه اخلي، او دا هم ورته معلومه ده چي دده معاش ددي سود دپیسو څخه دی نو دا دهغه وارث او تحفه ورکړی شوي په څیر دي چي ښه پته ورته لګیدلي وي چي د مورث او تحفه ورکوونکي مال په زور (غصب) له چا اخستل شوي.

دویم: فقهاو څرګنده کړیده چي د هغه چاسره معامله او کړنه حرامه چي زیاتره مال ئي حرام وي.

ابن المنذر ویلي دي: علماء پدي کي بیل بیل نظریات لري چي له هغه چا سره پلورل اوپیردل دهغه تحفه قبلول دهغ جائزه قبلو صحیح دي چي په مال کي حرام او حلال دواړه موجود وي، حسن، مکحول، زهري، شافعي وائي دا رخصت دی، که څه هم چي شافعي رحمه الله وائي: زه دا خوښه نه ګنم.

مګر یو شمیر علماو ورته حرام ویلي لکه: ابن المسیب، قاسم بن محمد، بشر بن سعید، ثوري، محمد بن واسع، ابن المبارك، او احمد بن حنبل.

ابن القيم ويلي چي داحمد فتوا ئي نقل کړي: کچيري ديو سړي زياتره برخه دمال حرامه وه دهغه دمال خوړل حرام دي پدي معنی چي ډوډی به ورکره نخوري او نه به ئي ميلمستيا ته ورځي. .

له شيخ الاسلام بن تيميه څخه دهغه چا په اړوند پوښتنه وشوه چي دمال زياتره برخه ئي حرامه وي، لکه رشوت خوړونکي او سود خوړونکي يا داسي نور، ايا ددوي ډوډی خوړل روا دي ددوي سره معامله جواز لري؟ هغه وويل: کچيري په مال کي حرام او حلال دواړه ګډ وي بياپدي کي شبهه ده، ترهغه وخته حرام نشو ويلاي ترڅو چي څرګنده شوي نوي چي هغه څه ورکوي چي حرام دي ، او نه دحلال حکم پري کولاي شو ترهغه پوري چي څرګنده شي چي دحلال مال څخه ئي ورکوي، کچيري حلال زيات وي حرام کم بيا دمعاملي دحرمت حکم نشو کولاي، او کچيري حرام زيات وي نو بيا علماء دوه نظره لري يو دا چي معامله ورسره روا ده او بل داچي نده روا، مګر هغه څوك چي دسود کاربار کوي نو دهغه زياتره مال حلال وي ځکه ده چي کله يو زر روپۍ په دوو خرڅي کړي نو هغه زيادت ناروا دي، کچيري بيا مال سره خلط اوګډ شوي وي يعني حلال او حرام سره ګډ شوي وي نو حلال مال ئي نه حراميږي، نو معامله کوونکي به هغه حلال مال ورنه اخلي، لکه دوه شريکان چي کله ئي مال سره ګډ شي دوي به ئي ترخپل منځ ويشي، دارنګه حلال او حرام چي سره ګډ شي حرام به ورنه وباسي او باقي به حلال پاتي شي.

دابڼن تيميه دخبرو څخه څرګنده شوه چي اعتبار اکثريت ته دی کچيري زياتره مال حلال وي معامله ورسره جواز لري او زياتره مال ئي حرام وي نو معامله ورسره جواز نلري.

دا يو څرګند حقيقت دی چي په سود ولاړ بانك خپلو مامورينو معاش دهمدي سود دپيسو څخه ورکوي، ځکه دا ناشوني ده چي دسرمائي څخه هغوي ته معاشات ورکړي.

له فقيه ابو جعفر څه دهغه چا په اړوند پوښتنه وشوه چي خپل مال ئي د اميرانو، حاکمانو، او له ناروا جريمو څخه لاسته راوړي وي، که چاته دده دمال په هکله معلومات وي بيا روا ده چي دده ډوډی وخوري؟ هغه په ځواب کي وويل: زما په نزد ددين په لحاظ دا غوره ده چي وئي نخوري، دغه حکم هغه چاته هم شامل دی چي غذا ئي د غصب او رشوت دپيسو څخه وي.

دارنګه ئي دي خبري ته غوره والی ورکړي که څوك مړ شي اومال ئي حرام وي نو په وروثه و ئي ميراث حرام دی.

مګر کچيري حلال او حرام دواړه سره ګډ شوي وي بيا تر هغه پوري تصرف صحيح ندی ترڅو چي دحرام مال په اندازه ورنه ايستلي نوي.

نووي وائي: دچا چي ټول مال حرام وي دهغه سره بيعه صحيح نده، ځکه رسول الله صلی الله عليه وسلم منع کړي له مال دکاهن او مهر دزناکاري څخه زياتوي: له زهري څخه نقل شوي: که دچا وينځه په زنا سره ډير مال ترلاسه

کړي نو بادار ته ئي روا نده چي هغه وخوري، ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم له مهر دزناکاري څخه منع کړي "
.

ددي څخه داسي جوتيږي چي دبانك حرام یا دسود مال دحلال په پرتله څوچنده زیات دی، او دحراموالي دلیل ئي په واضحه توګه موجود دی ځکه چي دسود کړنه او معامله کوي، نو پدي اساس هر ډول مرسته ورسره ناروا او نا مشروع ده.

امام غزالي وائي: کچیري دپلار یا مور مال حرام او یاپکښي شبهه وي نو زوي ته پکار ده چي دهغه مال له خوړلو څخه ډډه وکړي، کچیري مور اوپلار پدي کار خپه کیږي نو دحرام په خوړلو کي به ورسره موافقه نکوي، ځکه دخالق په معصیت کي دمخلوق اطاعت نشته. "

د ضرورت د ادعا له مخي په سودي بانکونو کي کارکول

ایا په سودي بانکونو کي پدي ادعا چي مجبور او اړ یم کار کوم دا جواز لري؟ ګڼ شمیر مسلمانان دهمدي دعوي پر اساس په سودي بانکونو کي کار کوي او دغه ئي دځان لپاره دلیل نیولي، ددي ترڅنګ دا هم وائي چي بل کار ورته نه پیداکیږي، او که پیدا شي نو معاش ئي ډیر لږ وي، دده او دعیال دنفقي کفایت نکوي.

ددي په ځواب کي باید ووایو چي ضرورت په شریعت کي دیته ویل کیږي چي کچیري حرام ونخوري نو یا هلاکیږي او یا هلاکت ته نیږدي کیږي.

علماء وائي: ضرورت دتل لپاره حرام شي نشي مباح ګرځولي چي ټول عمر ئي خوري، اختلاف یوازي پدي کي دی چي ایا حرام شي دمړښت تر اندازي خوړلای شي؟ ځیني وائي کچیري داسي لوږه وي چي دی پدي اند وي چي تر ډیري مودي پوري حلال نشي موندلای پدي وخت کي بیا دمړښت تراندازي له حرام څخه خوراك جواز لري.

اوس که بانکونو ته راشو نو هلته دکار په پریښودو سره نه هلاکیږي او نه هلاکت ته نیږدي کیږي، یوازي دومره کیږي چي دده او کورنۍ ژوند ئي د هوساینې او کمالیاتو له مستوا ټیټیږي چي هیڅ عالم پدغسي وخت کي دحرام خوړلو اجازه نده ورکړي.

دویم داچي شرعي احکام باید له عقیدي سره تړاو ورکړي شي، او دمسلمانانو دا عقیده ده چي روزي او رزق دالله له لوري لیکل شویدي، الله تعالی فرمایي: " وفي السماء رزقکم وما توعدون. "

ژباړه: په همدي اسمان کي ده ستاسي روزي هم او هغه شي هم چي له تاسي سره دهغه وعده کیږي.

او په بل ځاي کي فرمائي: " إن الله هو الرزاق ذو القوىٰ المتين. "

ژباړه: الله خو پخپله ښه روزي رسان دي دډیر قوت خاوند او زورور دی.

نو چا چي دالله پخاطر یو شي پریښود الله به دهغه ښه عوض ورکوي.

البته دا صحیح نده چي دشرعي احکامو او عقیدي ترمنځ بیلتون راولو او دا ووایو چي دا یو څه دي او دا بل څه، ځکه مسلمانانو دنورو څخه پدي بیل او جلا دي چي دوي یوازي په ماده او اسبابو تکیه نکوي، او نه په هغو پوري څه تړي، په خلاف د ماده پرستو ځکه هغوي پرته د ارقامو اوبشري حساباتو نه هیڅ حرکت نکوي، نه په قدر ایمان لري او نه په پریښودو دحرامو سره بندګي کوي.

صحابه و به دحرامو په پریښودلو سره دالله بندګي کوله سره ددي چي زیات به ورته محتاج وو، ځکه هغوي خورا بیوزله او فقیران وو، کله چي په خیبر کي داهلي خرو غوښي پداسي حالت کي حرامي شوي چي دوي په دیګونو کي اچولي وي او پخولي ئي، نو دحرمت دخبر درسیدو سره سم ئي هغه واړولي، سره ددي چي دغه ددوي مال و او

قیمت ئي لرل، خوکله چي شريعت حرامي کړي هيڅ ارزښت ئي قیمت ته ورنکړ او سمدستي تويي کړي، پرته ددينه چي دوي ئي د عوض انتظار ایستلاي واي، ځکه دوي پدي عقيده و چي چا دالله پخاطر يو شي پريښود نو الله هغه ښه عوض ورکوي.

پیغمبر صلى الله عليه وسلم دحلال مال او نيك عمل تر منځ يوځايوالی راوستي، چي خپله ددي څرګندوي دي چي لومړي ددويم سره تړاو لري، دعمل قبليدل په پاك رزق ولاړ دی، او دغه خبره ابن رجب پخپل كتاب (جامع العلوم والحكم) كي كړيده هغه ويلي دي: " هيڅ عمل نه قبليږي او نه پاكيږي مگر هغه مهال چي خوراك ئي حلال وي، او دحرامو خوړل دعمل دبربادي لامل دی چي الله دغسي وخت عمل نه قبلوي، هغه پدي اړوند داسي فرمائي: " ږن الله لا يقبل ږلا طيبا وږن الله ډمر المږ منين بما امر به المرسلين، فقال: يا ډيهاالذين كلوا من الطيبات واعملوا صالحا "

ژباړه: پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي: الله پاك پرته دحلال او پاك مال څخه بل شي نه قبلوي او الله پاك مومنانو ته په هغه څه امر كړي لكه څرنگه چي پيغمبرانو ته كړي هغه ويلي: اي مومنانو حلال او پاك خواړه وخوري او نيك عملونه ترسره كړي.

دارنگه الله پاك فرمايلي دي: " يا ډيها الذين آمنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم "

ژباړه: اي مومنانو! كه تاسي په ربنتيا سره دهمدي الله بندگي كوونكي ياست نو كوم پاك شيان چي مونږ دركړيدي هغه په بي پروايي سره خوري.

دي زياتوي: ددي څخه موخه او مقصد دادی چي پيغمبران او امتونه ئي پدي ورته امر شوي چي دپاك مال څخه به خپله غذا برابروي او هغه به خوري يعني حلال به خوري، او نيك عملونه به كوي، نو كله چي خوراك حلال وي نيك عمل قبليږي، او كله چي بيا خوراك حرام څه ډول به عمل قبول شي؟.

ايا په بانكون كار يو له بله توپير لري؟

كه واقعيت ته وگورو نو په سودي بانكون كي كاركول يو له بله توپير لري دبيلگي په توگه كه يو څوك په سودي بانك ليكونكي وي، يا په محاسبه كي كاركوي او يا هم دتړونونو (عقدونو) ليكنه ترسره كوي ددوي كار او كړنه په عام وخاص ډول حرامه ده، په عامه توگه ځكه حرامه ده چي دوي په ناروا كارونو كي گډون كړي، چي هغه دسودي بانك سره همكاري او مرسته ده او الله تعالى دا حرام گڼلي لكه مخي چي بيان تيرشو.

دويم داچي دداسي چا سره كار كوي چي دهغه دمال زياتره برخه دحرامو څخه تشكيل شوي.

او په خاصه توګه ځکه حرامه ده چي دغه کارکوونکي په قاطع نص سره لعنتي کړي شوي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: " الله پاك لعنت وائي دسود په اخستونكي، وركوونكي، ليكونكي، او شاهدانو. "

څوك چي دپيغمبرصلى الله عليه وسلم دلعنت لاندي رغي هغه دالله پاك درحمت څخه لري شو.

مګر هغه څوك چي په سودي بانك بله داسي وظيفه اجرا كوي چي خاص اهميت نلري لكه اشپز، مستخدم او داسي نور ددوي عمل اوكار هم په عامه توګه حرام دی، چي دليل ئي وړاندي بيان شو، او هغه عبارت وه لدينه چي په ګناه او تيري كي دهغه مرسته ده، دارنګه لداسي چا سره معامله ده چي دمال زياتره برخه ئي حرامه ده.

ددي څخه څرګنده شوه چي په سودي بانكونو كي كار كول په ټوله كي حرام دي كه څه هم دغه حرمت اوګناه يو له بله توپير لري.

په سودي بانكونو د پيسو يا شتمنيو ښودل

په سودي بانكونو كي دپيسو ښودل دري حالته لري:

لومړي: امانت: امانت يا (وديعه) عبارت ده له تړون (عقد) دطلب دامن څخه پدي معنى چي هغه بل كس به ئي ورته ساتي، خو ګټه به ورڅخه نه اخلي يعني استعمال ئي صحيح ندی، او نه ددغه امانت ملكيت ساتونكي ته انتقال مومي، نه ئي هغه ضامن دی مګر هغه مهال ئي ضامن بلل كيږي چي په ساتنه كي تقصير او تيري كړي وي.

دويم: اجاره: او اجاره عبارت دي لدينه چي تړون (عقد) به په منافع باندي كيږي او عين به پاتي كيږي، چي همدغه عين به دمستاجر سره امانت وي، هغه ئي دهلاكت ضامن ندي مګر هغه مهال چي په ساتنه كي تقصير او يا تيري وكړي.

دريم: قرض: قرض هغه تړون (عقد) دی چي ملكيت هغه بل لوري (قرض اخستونكي) ته انتقالوي، هغه كولاي شي قرض شوي شي هلاك كړي او بيا دهغه مثل خاوند ته وسپاري، دارنګه قرضدار قرض اخستل شوي شي ضامن دي كه هلاك شي او يا ورك شي.

نو اوس كه امانت (وديعه) ته وګورونو په بانك كي دپيسو ښودل امانت ندي لكه مخكي چي هم بيان تير شو دا ځكه چي:

الف: بانك ددغه پيسو څخه ګټه اخلي او هغه په كار اچوي.

ب: بانك په ټولو حالاتو كي ددي ښودل شويو پيسو ضامن دی.

دارنګه په بانك دپيسو ښودل اجاره هم نده ځكه:

الف: داجاري له شرطونو څخه داده چي اجاره شوي شي به باقي پاتي کيږي، او له پيسو څخه تر هغه پوري ګټه نه اخستله کيږي تر څو يي پکار وا نه چوي او همدا پيسي هلاکي نشي.

ب: بانك ئي په ټولو حالاتو کي ضامن دی.

ددي څخه څرګنده شوه چي په بانك کي پيسي ښودل لکه مخکي چي هم تيرشول قرض دي، ځکه بانك دا پيسي پکار اچوي او هغه مصرفوي، څښتن ته ئي دهغو په شان نوري سپاري او که هلاکي يا ورکي شي نو بانك ضامن دی.

که څوك ووائي چي دقرض (عقد) د ارفاق عقد دی او څوك چي له بانك سره معامله کوي نو دساتلو معامله کوي نه داحسان او رفاقت، پدي معنی چي ددوي مقصد دادي چي پيسي ئي وساتلي شي نه دا معنی چي له بانك سره نيکي او احسان کوي.

ددي په ځواب کي به بيا هغه حديث ته اشاره وکړو چي مخکي تير شو او هغه د زبير حديث دی بخاري په کتاب (فرض الخمس) "باب برکه الغازي في ماله حيا وميتا مع النبي صلی الله عليه وسلم وولاه الامر" کي دزبير حديث لاندي راوړي کله چي هغه شهيد شو او خپلو زامنو ته ئي وصيت وکړ چي دده قرضونه خلاص کړي وائي: دده قرض دا وه چي کله به يو سړي ورته راغي او دده سره به ئي دامانت په شکل مال ښوده نو ده به ورته ويل: " دامانت په شکل ئي نه منم بلکي دقرض په شکل ئي کيږده، ځکه زه پري ويريږم چي ضايع نشي."

ابن حجر عسقلاني وائي: زبير به دچا څخه امانت نه منل مګر هغه وخت چي دده په ذمه به شو، ددي څخه ئي موخه او هدف دا وه چي پر مال به له ضايع کيدو او هلاکت نه ويريده، او بيا به پرده ددي ګومان کيده چي په ساتنه کي تقصير او تيري کړي، نو پدي خاطر به ئي دمال ضمانت پر غاړه اخست او داکړنه به دمال دڅښتن لپاره ټينګه او غوره وه، زياتوي: ابګن بطال ذکر کړيدي: تر څو ددغه مال ګټه خپل څښتن ته ورکړي. "

نو دبانك کړنه هم بايد دا شانته وي بانك بايد له خلکو څخه دامانت په شکل پيسي وانخلي بلکي دقرض په شکل ئي ځيني واخلي، ترڅو پدي وتوانيږي چي په تجارت ئي واچوي او فايده ترينه واخلي، ددي مسالي وضاحت مخکي تير شو بيا ئي اعاده کولو ته اړتيا نشته.

په سودي بانکونو کي دپیسو دښودلو لاملونه:

په بانك کي دپیسو دښودلو تر شاه دوه لاملونه موجود دي:

لومړي: هغه کس چي غواړي له خپل مال څخه ګټه ترلاسه کړي او دغه ګټه دسود دلاري لاسته راوړي، ځکه دا اسانه او هم دسرمائي ضمانت پکښي خوندي دی، پدي کي شك نشته چي دا ناروا او حرام دی، او څښتن ئي دالله له لوري لعنتي کړي شویدي.

دویم: هغه کس چي غواړي خپل مال خوندي وساتي دا دوه حالته لري: چي یا به په هیواد کي اسلامي بانك موجود وي او یا به نوي.

کچیري په هیواد کي اسلامي بانك وجود ولري نو پدي صورت کي روا نده چي یوڅوك خپل مال په سودي بانك کي کیږدي، ځکه له یوي خوا دیته څه اړتیا او ضرورت نشته، او له بلي خوا داسي بانك موجود دي چي پرته دسود څخه پکښي خپل مال ښودلاي شي.

ددي مسالي حکم په اسلامي شریعت کي معلوم او ثابت دي، چي ازهر دعلماو هم په همدي باره کي دغسي فتوا ورکړیده هغوي پخپله فتوا کي ویلي دي: که یو مسلمان په اجنبي بانك کي خپله شتمني پداسي حالت کي بږدي چي په هیواد کي اسلامي بانك موجود وي دا کار ناروا او حرام دی.

دارنګه درابطه العالم الاسلامي مجمع الفقه هم پدي اړوند ورته فتوا ورکړیده چي په هغي کي راغلي: په هر مسلمان دا حرام دي چي داسلامي بانك سره ئي تعامل اسانه وي او دننه په هیواد کي اسلامي بانك موجود وي خو ددي سربیره دي خپله شتمني په سودي بانك کي بږدي، ځکه پدغسي حالت کي دي هیڅ ضرورت دیته نلري چي دسودي بانك سره تعامل وکړي، پده لازمه ده چي له سودي بانك څخه خپله شتمني سمدستي وباسي او په اسلامي بانك کي واچوي دحرامو پر ځاي په حلالو بسنه وکړي.

دویم: کچیري په هیواد کي اسلامي بانك نوي موجود پدي صورت کي مساله تفصیل ته اړنیا لري:

پداسي حال کي چي په هیواد کي اسلامي بانك نوي او په هیواد کي امنیت هم ډاډ وړ نوي انسان پخپله شتمني ویریږي او نشي کولاي په کور کي خپله شتمني وساتي نو پدغسي شرایطو کي په سودي بانك کي دپیسو ښودل جواز لري خو په څو شرطونو سره چي هغه په لاندي ډول دي:

الف: پدي اند به وي چي کچیري ددي څخه بل غوره بدیل پیداکړي نوخپله شتمني به دغه بانك څخه وباسي، ځکه یو شي چي دضرورت پر بنسټ روا شي کله چي ضرورت ختم شي حکم خپل حالت ته راګرځي.

ب: په سودي بانك كي چي كله پيسي ږدي نو دګټي اخستلو تړون به نكوي بلكي له بانك سره به پدي اتفاق كوي چي دى به يوازي خپله سرمايه غواړي دګټي هيڅ غوښتنه به نكوي، ځكه اصل دادى چي په سودي بانكونو كي دپيسو ښودل ناروا دي صرف دضرورت له مخي جواز لري، چي مال ئي له غلا او هلاكت څخه خوندي وساتل شي، او ضرورت به دخپلي اندازي په قدر وي.

د سودي بانك دګټي حكم

كچيري مونږ دضرورت له مخي په سودي بانك كي خپله شتمني كيږدو خو بانك زمونږ دشتمني حساب وكړي او په پاي كي مونږ ته ګټه راكوي نو ايا پدي ګټي به مونږ څه كوو اخستل ئي روا دي يا ندي؟

پدي مساله كي دعلماو بيلابيل نظريات دي چي په لنډ ډول به په لاندي توګه ورته اشاره وكړو:

لومړي: يو شمير علماء پدي اند دي چي دغه ګټه روا ده چي وائي خلو او داسي استفاده ورنه وكړو لكه څرنګه چي له اصل مال څخه كوو.

دغه نظر غلط او فساد ئي په بشپړه توګه ښكاره او ځرګند دى ځكه كه داسي شي نو ددي معنى به دا وي چي سود خوړل جواز لري او هغه څه مو حلال وګڼل چي الله او دهغه رسول حرام كړيدي او ټول امت ئي په حرمت اتفاق كړيدي، الله تعالى فرمائي: " وذروا ما بقي من الربا ٳن كنتم مٶمنين. "

ژباړه: اي مومنانو له الله نه ووېرېږي او ستاسي چي كوم سود پر خلكو پاتي هغه پرېږدي كه په رښتيا سره مو ايمان راوړي وي.

او فرمائي: " وٳن تبتم فلكم رءوس ٲموالكم لا تظلمون او تظلمون "

ژباړه: كه اوس هم توبه وباسي او سود پرېږدي نو تاسي دخپلي پانګي اخستلو حقدار ياست مه تاسي تيري كوي او نه به پرتاسي تيرى وشي.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: " چاچي زيادت وكړ او دزيادت غوښتنه وكړه نو سود ئي وخوړ، وروكونكي او اخستونكي يو شانته دي. "

دارنګه ئي فرمايلي دي: " الله پاك لعنت وائي په سود خوړونكي سود وركوونكي دسود په ليكونكي او دسود په شاهدانو. "

دابن رجب حنبلي دهغه چا په اړوند چي دحرام څخه خيرات کوي په هکله وائي: خائن، غاصب او ددوي په څير نور کسان چي خيرات کوي ددوي خيرات نه قبليږي او په احاديثو کي چي دنه قبليدو خبر راغلي له هغو نه همدغه کسان مقصد دي، دا پدي معنی چي هيڅ اجر نه ورکول کيږي، بلکي لا ګناهګاران دي ځکه چي په پردي مال کي پرته دهغه داجازي نه تصرف کوي.

له سعيد بن مسيب څخه يو سړي پوښتنه وکړه وئي ويل: " ما يو شي پيدا کړ، ايا هغه مخکي لدينه چي اعلان ئي کړم خيرات کړم؟ هغه وويل: پدي سره نه تاته ثواب شته او نه ئي څښتن ته. "

ددي څخه مقصد دادی چي په ناروا او حرام مال سره چي سود هم پکښي راځي نفع اخستل جواز نلري، آن که خيرات ئي هم کړي.

دويم قول: دوي پدي اند دي چي له بانك څخه دي نه اخلي او بانك ته دي پريږدي چي څه پري کوي هغه دي پري وکړي.

ددي نظر ګڼ شمير معاصر علماء مخالفت کوي لکه شيخ مصطفی زرقاء، شيخ سنبهلي او هند زياتره علماء

دوي وائي: په صحيح او حقيقي توګه ثابته شوي چي هغه پيسي چي څښتن ئي نه اخلي او بانك ته ئي پريږدي بانك هيڅکله هغه خپلو څښتنانو ته نه سپاري، بلکي دخپلي خوښي مطابق ئي مصرفوي، او دغه مصارف يا جهتونه که دبانك له نظره صحيح او سالم وي خو داسلامي شريعت له نظره امکان لري داسي مضر وي چي داسلامي ټولني دنړولو لامل وګرځي، چي ددي بيلګي خورا زياتي دي دساري په توګه په هند کي دبرتانوي استعمار پر مهال دمسلمانانو دهمدغي سودي ګټي پيسي دکليساو په جوړونه، او دتبشيري موسساتو په تقويه کولو مصرفيدي، تردي چي کليسا دمسجد دسود په روپو جوړه شوه، کله چي مسلمانانو دغه دردونکي حالت ته وکتل نو په اړوند يي فتوا وي صادري کړي.

دديوبند پخواني مفتي شيخ عزيز الرحمن رحمه الله نيمه پيړۍ وړاندي ددغه سوال په ځواب کي وويل: هغه ګټي چي خلك ئي دبانکونو څخه دهغو پيسو په عوض کي اخلي چي دامانت په توګه ئي هلته ايښي دي دا هغه سود دی چي الله پاك حرام کړيدی، هيچا ته نده روا چي دا پيسي واخلي، او که څوك ئي واخلي نو بيوزله او فقيرانو ته دي ورکړي.

دپاکستان مشهور مفتي شيخ محمد شفيع ددي په موضوع په هکله داسي فتوا ورکړيده: کچا په بانکونو کي پيسي ايښي وي نو دهغو ګټه (سود) دي بانکونو ته نه پريږدي ځکه هغوي ئي دمسيحيت او تبشير په خپرولو مصرفوي، بلکي هغه ګټه دي واخلي او په بيوزله او فقيرانو دي وويشي، مګر پخپل ځان ئي مصرفول حرام دي.

ځيني علماو پدي نظرئي نيوکي کړيدي او ويلي دي: داچي نومړوي بانکونه دغه ګټي په تبشيري او تنصيري لارو کي لګوي، دا فرموله په ټولو بانکونو نشي پلي کيداي، او که دا فرموله ټولو بانکونو ته راجع هم شي نو دا په ګومان ولاړه ده، ځکه مونږ ته په يقين سره څرګنده شوي چي يو شمير بانکونه ئي په همدي چارو نه لګوي.

دويم: که ديته تسليم شو چي بانکونه ئي په تبشيري او تنصيري مراکزو لګوي نو ايا دا ددي معنی ده چي بانك داسلام سره جګړه کوي، او کچيري داسلام سره په جګړه کي وي بيا په دغسي بانکونه ښودل دهغوي تقويه او مرسته ده، او ددي مثال داسي دي لکه يو څوك چي دفتني پر مهال سلاح خرڅوي، آن چي لدينه هم بده ګناه ده، ځکه دا داسي چاته قرضورکول دي چي هغه مسلمانان پري وژني چي دا په قطعي توګه حرام دی.

دريم: کچيري علت او لامل دبانك تقويه وي نو بانك خو دسرمائي په ښودلو لدينه لاښه تقويه کيږي، کچيري پدغسي بانکونو کي دمال ښودل دضرورت له مخي وي چي له ورکيدو او هلاکيدو څخه ئي ويريږي نو ايا دسود اخستلو علت اولامل څه شي دی؟

ددي څخه داسي څرګنده شوه چي په بانك کي ګټه (سود) پريښودل يا اخستل دموضوع څه ګوښي ده، ځکه که مونږ دا ګټه واخلو او يائي بانك ته پريږدوي خو دسود دتړون (عقد) څخه نه خلاصيږو او اسلامي شريعت له تړون (عقد) دسود څخه منع کړيده، چي دا دسود خوړونکي، ورکوونکي، ليکونکي او شاهدانو ټولو ته شامل دی، ځکه رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي دي: " الله پاك لعنت ويلي په خوړونکي دسود وروکوونکي دسود ليکوونکي دسود او شاهدانو دسود باندي. "

نو داسي بريښي چي منع او حرمت په تړون (عقد) پوري تړاو لري، په ګټه کي دتصرف مسله ګوښي او جلا ده.

دريم قول: ددي نظر څښتنان وائي چي دبانك څخه دي ګټه واخستله شي او بيا دي هغه هلاك او له منځه يوسي ځکه چي حرامه ده.

ابن رجب وائي: فضيل بن عياض پدي اند و چي که دچا سره حرام مال وي او څښتنان ئي ورته معلوم نوي نو هغه دي ضايع کړي او په سمندر کي واچوي.

ډاکټر يوسف قرضاوي پدي نيوکه کړي او ويلي دي: دغه عمل داسلامي شريعت دقواعدو مخالف دی ځکه په شريعت کي دضايع کولو دمال څخه منع راغلي، او پدي ئي ټينګار کړي چي له مال څخه ګټه واخستله شي.

شيخ مصطفی زرقاء ويلي دي: دګټي لاسته راوړني په مال کي څه ګناه نشته چي مونږ ئي دضايع کولو امر کوو، او ضايع کول ئي دالله پاك دنعمت څخه سرغړاوی دی، چي يو احمقانه کار دي، اسلامي شريعت ټول له حکمتونو ډك دی ځکه چي وضع کوونکي ئي حکيم دی.

ددي نظر غلطي له ورايه ښکاره ده چي څکه فاعل ئي غواړي چي ځان له سود څخه وژغوري پداسي حال کي چي په بانك کي دخپلي شتمني په ښودلو سره په سود کي واقع شو، آن چي صرف له بانك سره په لاسليك کي سود کي ورگډ شو، پدي اساس نووي دحرام په اړوند وائي که څوك غواړي ددغسي ناروا مال څخه ځان خلاص کړي او الله ته توبه وباسي نو دا بيا صحيح نده چي هغه مال ضايع کړي او په سمندر کي واچوي بلکي دمسلمانانو په مصالحو کي دي ولگوي.

څلورم قول: دغه گټه (سود) دي دبانك څخه واخلي او پر فقيرانو او مسکينانو دي وويشي او يا دي هم دمسلمانانو په مصالحو کي ولگوي.

ډاکټر يوسف قرضاوي وائي: حرام په ملکيت کي نه راځي له همدي کبله پکارده چي خيرات يي کړي لکه څرنگه چي محققين علماء وائي، دارنگه زياتوي: څرنگه چي دى خاوند ندي نو اخستل ئي ورته روا دي او په بيوزله او مسکينانو به ئي تقسيم کړي او يا به ئي هم دمسلمانانو په مصالحو کي ولگوي، دپيسو گټه (سود) نه بانك ملکيت دى او نه دپيسو دڅښتن، بلکي دا دعام مصلحت ملکيت دى، دا حکم په ټولو حرامو پلي کيږي، ددغسي مال زکات نشته څکه زکات حرام مال نشي پاکولاي، بلکي پدغسي مال کي پاکي پدي راځي چي خيرات ئي کړي.

شيخ مصطفى زرقاء وائي: که څوك خپله شتمني په سودي بانك کي کيږدي نو هغه فايده (سود) چي بانك ئي ورکوي روا نده چي دخپل ځان په مصلحت کي ولگوي، او نه دي بانك ته پريږدي نو ايا څه به پري کوي؟ ددي په ځواب کي وائي: دغه فايده يا گټه دي دمال څښتن واخلي پخپلو منافعو کي دي نه لگوي بلکي بيوزله او فقيرانو ته دي ورکړي.

غزالي وائي: که چا سره حرام مال وي او غواړي توبه وباسي کچيري ددغه حرام مال خاوند معلوم وي نو هغه ته او يا دهغه وکيل ته دي وسپاري، که هغه مړ وي نو ورثه و ته دي ورکړي، اوکه خاوند ئي معلوم نوي نو بيا دي دمسلمانانو په مصالحو کي ولگوي لکه پل، مسجد، جهاد او داسي نور او که دا هم امکان ونلري نو فقيرانو ته دي ورکړي.

ابن القيم وائي: کچيري دچا سره حرام مال وي او هغه خاوند معلوم وي نو خپل خاوند ته دي وسپاري، که هغه مړ وي ورثه و ته دي وسپاري او که خاوند ئي معلوم نوي نو بيا دي خيرات کړي مسکينانو او فقيرانو ته دي ورکړي.

دمعاصرو او پخوانیو علماو دفتوا ترمنځ توفیق:

معاصر علماء پدي اند دي چي دبانکونو څخه دي دغه ګټي واخستلي شي او پر بیوزله او فقیرانو دي وویشلي او یا دي هم په مصالحو دمسلمانانو کي ولګوي دوي پدي مسله کي دپخوانیو علماو پر نظریاتو تکیه کړیده، که څه هم ددوي دنظریاتو او دهغوي دنظریاتو ترمنځ یو لږ اختلاف موجود دی.

دوي خپله فتوا په مطلق ډول ورکړیده او ټولو هغو ته شامله ده چي په لاس کي حرام مال وي که توبه ئي ایستلي وي یا نوي، ددي سربیره دتل لپاره دسود اخستني لار پرانستلي ده، چي وروسته به ئي په هغه څه کي مصرفوي چي مخکي بیان تیرشو.

مګر پخوانیو علماو په مقید شکل فتوا ورکړیده، هغوي څرګنده کړیده چي لومړي به توبه وباسي له حرام مال څخه به ځان خلاصوي، او پدي اند به وي چي بیا به دا کار نکوي وروسته له هغه نه به بیا دغه دسود پیسي بیوزله او فقیرانو ته ورکوي.

داسي ښکاري چي دپخوانیو علماو نظر دمعاصرو په پرتله غوره دي، ځکه حرام مال هغه مهال فقیرانو او یا هم دمسلمانانو په مصالحو کي لګول کیږي چي کله ئي څښتن له حرامو څخه توبه ایستلي وي، او غواړي نور دحرام مال څخه ځان پاك او خلاص کړي پدي صورت کي به ددي فیصله کیږي چي خپل دغه حرام مال له منځه یوسي.

داچي دغه لار داسي وګرځوله شي چي تل دسود پیسي اخلي او بیائي په هغو لارو چارو کي لګوي چي مخکي ذکر شوه دا دپخوانیو علماو دنظر سره جوړ ندي.

دشریعت ګڼ شمیر دلایل هم په همدي تاکید کوي الله تعالی فرمائي: " یا ډیها الذین آمنوا اتقوا الله وذروا ما بقي من الربا ږن کنتم مرمنین، فږن لم تفعلوا فډذنوا بحرب من الله ورسوله وږن تبتم فلکم رءوس ډموالکم لا تظلمون ولاتظلمون "

ژباړه: اي مومنانو له خدایه یووېریږي او ستاسي چي کوم سود پرخلکو پاتي دی، هغه ورپرېږدي، که په رښتیا سره مو ایمان راوړي وي، خوکه تاسي داسي ونکړل، نو خبر اوسي چي دالله او دهغه درسول له خوا ستاسي پر خلاف دجګړي اعلان دی، که اوس هم توبه وباسي او سود پرېږدي نو تاسي دخپلي پانګي اخیستلو حقدار یاست، مه تاسي تیری کوي او نه به پرتاسي تیری وشي.

پدي اساس وروسته له توبه ایستلو څخه دمال لاسته راوړنه صحیح نده، ځکه الله تعالی وویل: "وږن تبتم فلکم ورءوس ډموالکم"

قرطبي وائي: آيت پدي تاكيد دي چي وروسته دتوبي ايستلو څخه به ئي نه اخلي، ددي فرمولي پر اساس دسود دحراموالي څخه وروسته كه دچار سره حرام مال وي او كه هغه دسود نه وي يا دبلي لاري نه راغلي وي نو پكار ده چي لاندي چاري ترسره كړي :

الف: دغه حرام مال به بيرته هغه چاته وسپاري چي له چانه ئي اخستي وي، كچيري هغه نوي يا وفات شوي وي نو بيا به ئي دهغه ورثه و ته سپاري، كچيري دهغه ورثه نوي نو هغه چاته به ئي سپاري چي دچا پر هغه قرض وي، او كه دا هم ورته معلوم نوي نو بيا به ئي مسكينانو ته وركوي او يا به ئي هم دمسلمانانو په مصالحو كي مصرفوي، البته ددي څخه وروسته به په هيڅ توگه بيا دسود كړنه او عمل نه ترسره كوي لكه څرنگه چي څوك دچال مال غصب كړي او بيا توبه وباسي نو هغه غصب كړي شوي مال به ئي ښتن ته سپاري او بيابه هيڅكه دغسي كار نكوي.

په حرام مال سره خیرات یا صدقه نه کیږي

دسود یا بل ناروا کار څخه توبه ایستونکي باید پدي وپوهیږي چي کچیري ددغه مال خپل څښتن معلوم نشي، او نه ئي ورثه وپیژندلي شي، نو دخیرات یا صدقي ورکولو په صورت کي به ددي ارزو نلري چي پدي سره به ثواب ترلاسه کړي، بلکي دغه کړنه یوازي ددي دپاره ده چي له حرامو څخه ځان خلاص کړي، او هم مال لدینه وژغوري چي پرته دکوم منفعت څخه ئي ضایع کړي، ځکه په صیح مسلم کي له ابن عمر رضي الله عنهما څخه روایت دی وائي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: "الله پاك پرته دطهارت نه لمونځ نه قبلوي او نه دخیانت له مال څخه خیرات قبلوي . "

او په صحیحینو کي له ابوهریره څخه روایت دی وائي: نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: " که څوك په پاك مال سره خیرات ورکړي - او الله پاك هم له پاك نه بغیر دبل مال خیرات نه قبلوي- نو دغه کس به الله پاك پخپل لاس سره ونیسي. "

ددي څخه څرګنده شوه چي الله پاك یوازي دپاك او حلال مال خیرات قبلوي کچیري مال حرام دا خیرات نه کیږي.

د اسلام پر بنسټ ولاړه لار

پدي کي شك نشته چي معاصر پرمختګ ګڼ شمیر مسایل را ولاړ کړي دي او دژوند په هره برخه کي نوي پرمختګونه شویدي چي ددي په سر کي اقتصادي مسایل دي، نن دنړۍ په ګوټ ګوټ کي په سود ولاړ موسسات او بانکونه وجود لري آن چي یو سړي دداسي بانك په لټه کي شي چي هلته سود نوي نو په مشکل سره به ئي مومي، مګر ددي سره سره اسلام دژوند ټول کړه وړه داسي حل کړي چي هیڅ مشکل پکښي ندی پاتي او په هره زمانه کي چي کوم مشکل راځي نو اسلام دهغه لپاره ښه حل لري، اوس پوښتنه داده چي ددغو سودي بانکونو بل غوره بدیل څه شي دی؟

که واقعیت ته وګورو نو دسودي بانکونو غوره بدیل په معاصر وخت کي اسلامي داسي بانکونه دي چي کړنه ئي پداسي مضاربت ولاړه وي چي اسلامي احکامو سره ټکرنخوري، او ګټه پداسي عادلانه توګه وویشي چي له هرراز ظلم څخه خوندي او پاکه وي ځکه ګټه د سرمائي په اندازه ویشله کیږي او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: "ګټه په ضمانت سره ده" ، او شرعي قاعده داسي ده " ګټه په تاوان ده . "

داسلامي بانکونو ځانګړتیاوي :

الف: اسلامي بانکونه به داسلامي مضاربوي شرکت پر بنسټ ولاړ وي.

ب: اسلامي بانکونه دټولو مسلمانانو لپاره ددي لار پرانزي چي خپلي سرمائي په مشروع طریقه وکاروي او دغه کړنه ددي لامل ګرځي چي په شتمنیو کي زیادت پداسي طریقه راشي چي هغه روا وي او له بلي خوا دخلکو شتمني له خزانه کولو څخه ژغوري.

ج: داسلامي بانکونو په جوړونه سره اسلامي اقتصاد زیات پرمختګ کوي.

د: داسلامي بانکونو جوړل دټولني مالونه له حرامو څخه ژغوري او پداسي لارو چارو ئي استعمالوي چي هغه مشروع وي.

هـ: داسلامي بانکونه جوړونه دکفارو داقتصاد دکمزورتیا لامل ګرځي.

و: داسلامي بانکونو جوړونه ددي لامل ګرځي چي ګټي به په عادلانه توګه دخلکو ترمنځ ویشلي کیږي چي پر هیڅا به ظلم او تیری نه کیږي.

ز: داسلامي بانکونو جوړونه به ددي ښکارندوي چي مسلمانان خپل دین ته ژمن دي او سختو او ستونځمنو حالاتو کي هم دوي هغه لار تعقیبوي چي اسلام ورته دهغي اجازه کوي.

اوس که واقعیت ته وګورو نو په شلمه پیړۍ کي یو شمیر مسلمانانو ددي ستونزي درک وکړ او هماغه وو چي داسلامي بانکونو په پرانستلو ئي پیل وکړ، تر څو پدي سره وکولاي شي له یوي خوا مسلمانان له ناوړه عمل سود څخه وژغوري او بلي خوا داسلامي نړۍ اقتصاد ته ښي برياوي ورپه برخه کړي، چي که مبالغه ونکړو نو دغو بانکونو ښي پایلي لرلي دي او ګڼ شمیر خلك ئي خپل ځان ته راجذب کړیدي، تراوسه پوري داسلامي نړۍ په بیلابیلو هیوادونو کي دغه بانکونه پرانستل شوي دي دبیلګي په توګه د دبي اسلامي بانك، داردن اسلامي بانك، دقاهري نړیوال اسلامي بانك، دسودان اسلامي تضامني بانك، دبنګلدیش اسلامي بانك، او داسي نور چي په لنډ ډول به دیو یا دوو تګلارو او کارونو ته اشاره وکړو:

د دبي اسلامي بانك

دغه بانك په كال 10/ 3/ 1975م كي د اماراتو په هيواد د دبي په ښارگوټي كي پرانستل شو، نوموړي بانك دخلكو مالونه پداسي توگه كاروي چي دسود څخه په بشپړه توگه خوندي وي او دي مهاله ئي گڼ شمير كارونه ترسره كړيدي چي ځيني په لاندي ډول دي :

الف: دسوداگري چاري په داسي شكل مخ پر وړاندي بيول چي داسلامي شريعت داحكامو سره موافقي او برابري وي.

ب: د راكړي او وركړي (تبادلي) كړني پداسي توگه چي خپله مزدوري هم ځيني ستنه كړي او داسلامي شريعت داحكامو سره ټكر ونخوري.

ج: دبيلابيلو پروژو جوړول، د صادراتي او وارداتي توكو چاري مخ ته بيول، دارنگه دټيكداري په كارونو كي برخه اخستل.

نوموړي بانك تر اوس مهال زيات كارونه كړي لكه دعقاراتو په برخه كي ددبی په ښارگوټي كي د بدر په نوم داوسيدني ښارگوټي جوړونه، چي دغه ښارگوټي دوژوند له ټولو وسايلو څخه برخمن دی، دارنگه بانك د مرابحي بيعي كړنه د وارداتو او صادراتو له لاري ترسره كوي، چي پدي برخه موټرو، كورونو او دكور دسامانونو دنده پر مخ بيائي، دا شان نور ډير داسي كارونه دي چي دغه او نور اسلامي بانكونه ئي اجراء او تراوسه پوري ښي لاسته راوړني لرلي دي.

داسلامي بانكونو كړنلاره:

څرنگه چي داسلامي بانكونو تگلاره د سودي بانكونو څخه توپير لري نو ددوي كړني په لاندي توگه ترسره كيږي:

الف: د امانتونو په عوض كي خلكو ته گټي نه وركوي.

ب: خلكو ته دگټو په مقابل كي قرضونه نه وركوي.

ج: د كمبيالا په چكونو چي كله دخپلي مودي څخه وروسته كړي كومه گټه نه اخلي.

داسلامي بانكونو خدمات:

-1دجاري حسابونو پرانستل، چي پدي کار کي دهغه کس لاسليك اخلي چي اکاونت پرانزي، او هغه ته بانکي کتابچه ورکوي ترڅو دهغي وسيله خپلي پيسي له بانك څخه وباسي، مگر دامانتي پيسو په عوض کي بانك هيڅ گټه نه ورکوي

-2دگټي نه پرته دحساب (اکاونت) پرانستل، چي پدي ترڅ کي پيسي ايښودونکي ته دبانك کتابچه ورکوي او ټول هغه امانت چي په بانك کي ږدي هغه پکښي ليکي، او پرته دگټي څخه ئي بيرته وغوښتني پر وخت ورته سپاري.

-3د محدودي نيتي لپاره داستثماري دفترونو پرانستل، امانتونه او دگټه لرونکي پيسي دبانك په فايده کي زيارت رول لوبوي، دارنگه ددي احتمال هم لري چي خساري پر مهال به تاوان پر غاړه اخلي، او کچيري دغه شتمني پخوا له وخت څخه له بانك څخه وايستلي شي نو دگټي مستحق نه بلل کيږي، ځکه هغه شرائط ئي پوره نکړه چي دتړون (عقد) پر مهال ورسره شوي وو .

-4داستثمار حساب

دغه حساب به په دوه ډوله وي :

لومړي: دپيسو (ودائع) ښودل او داستثمار په اوړند بانك ته کامل اختيار ورکول، پدي معنی چي دپيسو ښودونکي بانك ته ددي اخيتار ورکوي چي پيسي دخپلي خوښي مطابق په هره پروژه کي چي کاروي کار دي کړي.

دويم: دپيسو جمع کول مگر ددي سره سره داستثمار لار تعينول، پدي صورت کي به پيسي ښودونکي دمال داستثمار لپاره لار ټاکي.

البته په دواړو حالاتو کي بانك دپيسي ښودونکي مضارب شريك بلل کيږي، پدي معنی چي دټولو هغو کسانو دکار او پيسو داستثمار وکيل دي چي خپلي پيسي ئي په بانك کي ښي وي، دبانك دمالي کال په پاي کي به پيسي ښودونکي خپله گټه واخلي، او کچيري پروژه محدود وخت ولري نو دپروژي دسرته رسولو وروسته به خپله گټه ترلاسه کړي.

-5داجنبي پيسو پيريدنه او پلورنه، البته دغه کړنه (صرف) به داسلامي شريعت مطابق دهماغي ورځي په قيمت او مخکي له جلاوالي څخه به ئي تسليموي.

-6دهيواد په دننه او بهر ته دپيسو ليږدونه، پدي ليږدونه کي به بانك يوازي هغه پيسي ستنوي چي په ليږدونه مصرف شوي وي.

-7په مقابل د مزدوري کي دمالي اوراقو ساتنه.

-8دخزانو (امانتونو) اجاره کول.

9-دټيکداري په کارونو کي شرکت کول، البته دغه شرکت به دهغه مضاربت په اساس وي چي داسلامي شريعت داساساتو سره برابر وي، پدي صورت کي به کارکوونکي په کار او ياهم په کار او يوه برخه دمال سره شريك وي او بانك به يوازي په مال سره شريك وي، ګټه او تاوان به داتفاق مطابق تقسيموي.

10-داعتماد پاڼي ورکول: کچيري هغه کس چي خپلي شتمني دبانك سره يښي وي وغواړي دبهر څخه يو شمير تجارتي توکي وارد کړي، پدي صورت کي له بانك څخه داعتماد پاڼه اخلي چي دهغي قيمت به دده له حساب څخه ستنه کړي او يا به هم بانك پدي کړنه کي دده سره شريك شي، بانك به پخپل وار لازم اجراءات ترسره کوي لکه دتوکو دقيمت سپارل صادرونکي جهت ته، دارنګه دهغو دکرائي مصارف او داسي نور.

په بانك کي دپيسي ښودلو شرايط :

الف: کله چي په بانك کي دامانت په شکل پيسي ږدي، نو ښتن ته ئي روا ده چي هر وخت غواړي خپلي پيسي وباسي نو ايستلاي شي، بانك ته روا نده چي دغه پيسي استعمال کړي او يائي پکار واچوي، او که ورکي شي نو بانك ئي ضامن ندي پدي شرط چي په ساتنه کي تقصير نوي کړي، البته دغه حکم په هغو خزانو او صندوقونو هم پلي کيږي چي بانك ئي خپلو همکارانو په اجاره ورکوي.

ب: کچيري دقرض په شکل کيږدي، بيا ئي ښتن ته روا نده چي له خپلي معيني نيټي څخه مخکي وباسي، پدي صورت کي بانك ته روا ده چي پکار ئي واچوي، دارنګه د ورکي په حالت کي بانك ضامن دی، او دا پر هغو حساباتوهم پلي کيږي چي تر معيني نيټي پوري حسابونه منجمد شوي وي، او په جاري حسابونو کي ښتنان کولاي چي څه وخت وغواړي هغه وخت ئي ايستلاي شي، او پدي صورت کي به ئي شرعي کيفيت پدي شکل وي: داسي قرض دي چي کله ئي وغواړي نو همهغه وخت به ورته ورکول کيږي.

ج: که دامانت په شکل ئي ښي وي نو زيادت به نه اخلي او اخستل ئي ناروا دي، او که دقرض په شکل ئي ښي وي، نو يا به ئي زيادت شرط کړي وي يانوي که شرط کړي ئي وي دا حرام دي، او که نه ئي وي شرط کړي، او نه ئي قرض دزيادت وسيله ګرځولي وي، نو بيا روا ده ، مګر که مونږ خپل عصر ته وګورو او بيا ددي سره سره دمسلمانانو کمزوري ايمان، او لږ تقوا ته نظروکړو نو دا به بهتره وي چي اسلامي بانکونه دا کار ونکړي، پدي معنی چي دقرض په عوض کي چاته زيادت ورنکړي داځکه چي :

لومړي: بانك قرض ددي پخاطر ندي اخستي چي بانك ورته محتاج دی، بلکي خپله قرض ورکوونکي ديته محتاج دی چي خپله شتمني په بانك کي وساتي، او کچيري دامانت په شکل کيږدي نو پدي صورت کي قرض ورکوونکي له ورکيدو نه پري ويريږي، ځکه دامانت په شکل ئي بانك ضامن ندي، دارنګه دامانت په شکل له بانك سره مالونه

دومره زياتيږي چي بيا ئي بيلوالي خورا ستونځمن دی، پرته لدينه چي په ځانګړيو صندوقونو کي کيږدي او په عوض کي مزدوري اخلي .

دويم: که بانك دغه کار وکړي نو دابه ئي يو عادت وګرځي، او دخلکو زړونه به ځانته را واړوي، او په مقابل کي به دخلکو زړونه دهمدي زيادت پوري وتړل شي چي اسلامي شريعت دهغو کارونو اجازه نه ورکوي چي په پاي کي دناروا لامل ګرځي او ديته په اسلامي فقه کي (سد الزرائع) وائي، چي بنسټ ئي خپله رسول الله صلی الله عليه وسلم يښي.

الف: رسول الله صلی الله عليه وسلم مسلماني ښځي لدينه منع کړي چي دسجدي پر مهال خپل سرونو دنارينه و څخه مخکي اوچت کړي، ترڅو سترګي دنارينه و په فرجونو ونه لګيږي. "

دا د (سد الذريعه) له جملي څخه دی.

ب: رسول الله منع کړي چي يو سړي دبل سره دپلورني او پيرودني پر حالت کي وي نو دريم ته روا نده چي دپلورني يا پيردني غوښتنه وکړي" دا حديث دمخکني په څير دی، ځکه دغه کړنه دمسلمانانو ترمنځ د دښمني او حسد لامل ګرځي.

نو دپورتنۍ قاعدي (سد الذرايع) پر بنسټ بايد ووايو: چي الله پاك يو شي حرام کړي دهغه ټولي لاري چاري ووسايل يي هم حرام ګرځولي دي، ترڅو دحرمت تحقيق صورت ومومي، کچيري لاري چاري او وسائل مشروع واي نو دا به دحرمت سره په ټکر کي و، او خلکو به بيا دحرام خوړولو لپاره همدغه چلونه او حيلي کارولي.

دارنګه رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: " غټ دګناهونو نه داده چي سړي خپلو والدينو (مور او پلار) ته ښکنځل کوي، صحابه و ووېل اي دالله استازيه! څرنګه يو سړي خپلو والدينو ته ښکنځل کوي، هغه مبارك ووېل: دبل چار پلار ته ښکنځل کوي او هغه دده مور اوپلار ته ښکنځل کوي. "

ددي فرمولي پر بنسټ ويلاي شو چي سود ټولي لاري چاري بايد وتړلي شي، او که څوك دسود پورتنۍ لاري پرانزي بيا ډير نيرده ده چي پکښي ور ګډ شي، او کوم چي مضاربت دی نو پکار ده چي په بشپړ ډول داسلامي تعليماتو موافق ترسره شي، ګټه او تاوان د شوي موافقنامي پر اساس توزيع شي، اودغه لاره داسلامي اساساتو سره جوړه او برابره ده. والله اعلم.

خاتمه

دپورنیو معلوماتو پر بنسټ داسي ښکاري چي دخلکو معاصر ي چاري او کړني دژوند په ټولو برخو پرمخ تللي، چي دغي کړني داسي څه رامنځته کړي چي هغه نوي تاکتیکونو او نوي اجتهاداتو ته اړتیا لري، که معاصر پرمختګ ته وګورو نو هر څه دپخوا څخه بدل شوي،اوس مهال خلکو ژوند په ټولو برخو کي دیو بل سره تړلي دی، ددوي دژوند وسایل یو دبل سره داسي تړل شوي چي دبیلوالي امکان له منځه تللي، او که اقتصادي ډګر ته راشو نو دهیوادونو اړیکي په همدي راڅرخي، آن چي نن په نړۍ کي کومي شخړي رواني دي تر شاه اقتصادي انګیزي دي، امریکا چي نن کومه جګړه پیل کړي بنسټیز لامل ئي اقتصاد دی، ترڅو دنورو زیرمي پخپله ولکه کي راولي په تیره بیا تیل، دارنګه دپیسو معاصر نظام راوستل او بیا دهغه پلي کول هغه څه و چي ترشاه ئي نور اهداف لرل، دسرو او سپینو زرو په ځاي دمعاصرو کاغذي نوټونو رواجول داسي موضوع وه چي استعماري او ځواکمنو هیوادونو پري دوه هدفه ترلاسه کړه، له یوي خوائي هغه هیوادونه چي ددوي دپالیسي څخه ئي مخالفت کول دهغوي ملا ئي په همدي ورماته کړه ځکه ځواکمنو هیوادونو به ئي پر ضد اقتصادي بندیزونه ولګول چي دغه کار به خپله دهیواد پیسي را وغوځولي او بیا به ئي نشواي کولاي دهغوي مقاومت وکړي نو خپله به ورته تسلیم وو، او بلي خوا ئي خلك دسود خوړولو ته اړ کړه، ځکه معاصر کاغذي نوټونه یا پیسي کال په کال خپل ارزښت دلاسه ورکوي نو که پیسي همداسي پاتي کیږي په بل کال کي هغه ارزښت نوي کوم چي په سږ کال کي وو، همدي کړني استعمارګرانو خلك دیته لیواله کړه چي خپلي شتمنۍ په سود واچوي تر څو هغه نقصان پري پوره کړي چي پیسي ئي دوخت په تیریدو سره له لاسه ورکوي، سربیره پردي دمعاصري تجارتي بانکونو ګټي یوازي او یوازي استعمارګرانو ته رسیږي ځکه په اسلامي هیوادونو کي داسي ډاډمن بانکونه وجود نلري چي خلك هلته خپلي شتمني پکښي وساتي نو دا سبب شو چي ګڼ شمیر مسلمانانو خپلي شتمني داروپا په بانکونو کي کیښودي، تردي چي یوي سروي وښوده که دخلیج دشتمنو هغه شتمني چي یوازي دسویس په بانکونو کي دوي یښي دهغي زکات پر بیوزله او فقیرانو وویشل شي نو په اسلامي نړۍ کي به بیوزلي او فقر ختم کړي.

البته ددي سره سره یو شمیر مسلمانان دیته متوجه شول او داسلامي بانکونو په پرانستلو ئي پیل وکړ چي تر اوسه پوري په یو شمیر هیوادونو کي جوړ شوي هم دي او ترډیره بریده ئي ښي پایلي لرلي، له یواي خوائي خلك له ناروا (سود) څخه وژغورل او له بلي خوا ئي اسلامي هیوادونو اقتصاد ته وده ورکړه، آن چي اوس کفري هیوادونو دمسلمانانو دشتمنیو دجذبولو لپاره هڅي اوهاندي شروع کړي چي داسي بانکونه جوړ کړي چي داسلامي احکامو سره ټکر ونخوري او ددي دپاره ئي اسلامي علماء ځانته غوښتي او له هغوي څخه ددغسي پلانونو مشوري اخلي چي تراوسه پوري په انګلستان او چین کي دغي رنګي بانکونه جوړ شوي او نور هیوادونه ئي هم په لټه کي دي، خو متاسفانه چي ګڼ شمیر اسلامي هیوادونه لا په هماغه زاړه خوب ویده دي، پدي اساس اسلامي هیوادونو ته پکار ده چي ددغسي بانکونو جوړولو ته زیاته پاملرنه وکړي او هر ښارګوټي کي ځانګي پرانزي ترڅو خلك وکولاي شي په اسانۍ سره خپلي

شتمني پدغسي بانکونو کي کيږدي، ما خپل دغه بحث او څيړنه په همدي موضوع ليکلي ترڅو زمونږ هيواد هم وکولاي شي دغي کړني ته بدي را ونغاړي او زمونږ په هيواد کي هم په سود نه ولاړ او داسلامي احکامو مطابق بانکونه پرانزي

په پاي کي له الله څخه سوال کوم چي زما عجز بنده دغه عمل پخپل دربار کي قبول کړي.

وصلى الله تعالى على خير خلقه محمد وعلى آله وصحبه اجمعين .

لمن ليكونه

-1وګوره تبيين الحقائق 5/ 52، الهدايه 3/ 162، الډم تاليف امام شافعي 4/ 5، نهايه المحتاج تاليف رملي 4/ 160 .

حديث ابن ماجه روايت کړي وګوره نيل الاوطار د شوکاني 5/ 301 .

-1تحفه الفقهاء تاليف سمرقندي 3/ 22، بدائع الصنائع 8/ 3954، المدخل الفقهي العام 1/ 329 الشرکات في الفقه الږسلامي تاليف علي خفيف 68 مخ

-1تحفه الفقهاء تاليف سمرقندي 3/ 25، بدائع الصنائع 8/ 3601، نهايه المحتاج 4/ 164، او المدونه الکبرى 12/ 90 .

مخکني مصادر .

-1قواعد نورانيه تاليف شيخ الاسلام ابن تيميه 170 مخ، بدائع الصنائع 8/ 2587، بدايه المجتهد 2/ 236، او نهايه المحتاج 4/ 161 .

-1وګوره المدخل الفقهي العام تاليف مصطفى زرقاء 1/ 487، بدائع الصنائع 8/ 2631، او نهايه المحتاج 4/ 163 .

المدونه الکبرى 12/ 114، المغني 5/ 45، الهدايه 3/ 167 .

-1الشرکات في الفقه الاسلامي 97 مخ کشاف القناع تاليف بهوتي 3/ 430، او نهايه المحتاج 4/ 168 .

تطوير الاعمال المصرفيه بما يتفق والشريعه الاسلاميه 395- 397 مخونه

الضمان في الفقه الاسلامي تاليف علي خفيف 5- 21 مخونه .

وګوره المهذب 1/ 414، المحلى 8/ 201، تبيين الحقائق 5/ 134، بدايه المجتهد 2/ 232 .

المغني 5/ 51، تبيين الحقائق 5/ 67، بدايه المجتهد 2/ 240 .

-2المغني 5/ 58، بدائع الصنائع 7/ 2541، تطوير الاعمال المصرفيه تاليف داکتر سامي حسن احمد 413 مخ

2داعدادو او نمرو نظام داسي دحساب لار ده چي په هغي کي دټولو پيسو دګټي اندازه زياتوالي او کموالي هره ورځ معلوميږي، دا پداسي شکل چي دهري ورځي عايداتي رسيد په هغو ورځو کي په ډيره ساده توګه ضربوي چي دا رسيد ورته رسيدلي وي، او پدي سره هغه عدد چي په نتيجه کي لاسته راغلي وي ديوي ورځي ګټه شميرله کيږي چي بيا دهغي سره نوري ورځي کومي چي پري تيري شوي وي ضرب ورکوي او پدي سره دټولي مدي دګټي اندازه راوباسي .

تطوير الاعمال المصرفيه د ډاکتر سامي حسن احمد حمود له 414-417 مخ پوري

2د ډاکتر علي عبد الرسول هغه بحث چي د (بانکونه پرته دفايدي) څه تر عنوان لاندي ليکلي اونړيوال اقتصادي کنفرانس ته ئي واړاندي کړي 14مخ

تطوير الاعمال المصرفيه 425-426 مخونه

-1مخکني مصدر 428، دارنګه داهرام ورځپانه دګڼي رقم 32126 تاريخ 1974/11/25 اعلان شروط تمليك نوع فيات 1300

الدراسه المصريه 24 مخ

جامع الترمذي 3/ 533 حديث رقم 1231 .

مصنف عبد الرزاق 8/ 136 .

-1النواحي العمليه لسياسات البنوك التجاريه تاليف محمد نبيل ابراهيم حافظ 26 مخ دريم چاپ دار النهضه العربيه کال 1974

-1وګوره: تحفه الفقهاء 3/ 29، المحلى 8/ 248، تبيين الحقائق 5/ 70، القوانين الفقهيه 210 مخ او شرح الخرشي 6/ 217 .

تطوير الاعمال المصرفيه له 446-448 مخ پوري

الهدايه 2/ 120 .

مغني المحتاج 2/ 202 .

فتح القدير 6/ 323 .

رد المحتار 5/ 655 .

المغني 5/ 180 .

بدائع الصنائع 6/ 101 .

بدائع الصنائع 6/ 100 .

دمائده سورت آيت 2

-2حديث بزار روايت کړي له ابن مسعود څخه او طبراني له سهل بن سعد څخه روايت کړي حديث صحيح دی .

وګوره دقرطبي تفسير 33/6

وګوره دابن کثير تفسير 7/2

المجموع شرح المهذب تاليف نووي 9/ 353 .

الخرشي على مختصر خليل 6/ 147 .

وګوره المجموع شرح المهذب دنووي 9/ 353 .

اعلام الموقعين 1/ 40 .

مجموع الفتاوى 29/ 272 .

حاشيه ابن عابدين على الدر المختار 5/ 104 .

مخکني مصدر 5/ 105 .

المجموع شرح المهذب 9/ 342 .

مخکني مصدر 9/ 352 .

د الذاريات سورت آيت 22

د الذاريات سورت آيت 58 .

دمومنون سورت آيت 51 .

دبقري سورت آيت 172 .

جامع العلوم والحكم 1/ 260 .

حديث مسلم روايت کړي 11/ 26 دنووي شرحه

فتح الباري بشرح صحيح البخاري 6/ 230 .

مجله الاقتصاد الاسلامي 1/ 281 د دبي اسلامي بانك

دبقري سورت آيت 278 .

دبقري سورت آيت 279 .

حديث مسلم روايت كړي وګوره دنووي شرحه 11/ 15 .

حديث مسلم روايت كړي وګوره دنووي شرحه 11/ 26

مصنف عبد الرزاق اثر رقم 18622

وګوره قضايا فقهيه معاصره تاليف شيخ محمد برهان الدين السنبهلي 22/ 23

وګوره: مجموعه فتاوى دار العلوم ديوبند 7 او 8/29- 33 .

مخكني مصدر .

حديث مسلم روايت كړي26/11 .

جامع العلوم والحكم 268 .

مجله الاقتصاد الاسلامي 1/ 59 د دبي اسلامي بانك

قضايا فقهيه معاصره تاليف سنبهلي 22 / 25 .

المجموع شرح المهذب 9/ 351 .

مجله الاقتصاد الاسلامي 1/ 59 .

دشيخ مصذفى زرقاء هغه مضمون چي دجدي په غونډه كي په كال 1979م كي وويل .

المجموع شرح المهذب 9/ 351 .

زاد المعاد تاليف ابن قيم الجوزيه 5/ 778 .

دبقري سورت آيت 278 - 279 .

وګوره دقرطبي تفسر 3/ 71 .

صحيح مسلم دنووي له شرحي سره 3/ 102 .

بخاري رقم 1410، او مسلم 7/ 98

حديث ابو داود په رقم 3508 سره روايت كړي

شرح القواعد الفقهيه تاليف شيخ زرقاء رقم القاعده 87

وګوره: البنوك الاسلاميه بين النظريه والتطبيق تاليف ډاکټر عبد الله طيار 232 .

-1دابوهريره په حديث کي راغلي ديو سړي په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندي يو اوښ قرض و، هغه سړي يووخت راغي دخپل قرض غوښتنه ئي کوله، رسول الله امر وکړ چي ورئي کړي، هغوي چي وکتل نو په هماغه سن سال اوښ ئي ونه موند، بلکي ټول اوښان دهغه په پرتله غټ وو، رسول الله بيا امر وکړ چي همدا ورکړي، هغه سړي وويل: ښه وفا دي راسره وکړه، الله پاك دي له تا سره وفا وکړي، نبي کريم صلى الله عليه وسلم وويل: ستاسو بهتر هغه څوك دی چي په قرض ورکونه کي ښه ادا وکړي" حديث بخاري په 2393 رقم سره روايت کړي .

حديث مسلم روايت کړي 4/ 160.

اعلام الموقعين تاليف ابن القيم 3/ 179.

حديث ابوداود روايت کړي